

ဘုရားရွာရွာ

๒๖๕
บัญญัติเรื่อง

บวชนาคหลวง		๓
พระพิมพ์ดินดิบดินเผา		
... ..	ตั้งแต่ ๖ กรมพระยาตำราลงราชานุกาพ	๓
ตราเสด็จเรือเสด็จประพาสสุโขทัย	 องค์	๕
ตามเสด็จประพาสยุโรป		
... ..	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์	๓๐
ศฤงคารติดก	 เจ้า ดัชนี	๓๗
พระจันทร์ในวรรณคดี	 เรื่องอะไร	๓๘
ดนตรีขบระนองและป้อนรำ	 พระพิพัฒน์วิทยายุทธ	๔๒
สัมพันธ์ภาพระหว่างการเมืองกับงานประจำ	... คาโหม	๓๓
เจ็ดวันในอดีต ... หม่อมราชวงศ์หญิง นิฉัตร โสณกุล		๓๔
ทวยบทรกวนพันซ์		๔๑
ในวรรณคดี		๔๗

การคัดลอกเรื่องจาก 'วงวรรณคดี' พึ่งได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร

กรกฎาคม ๒๔๙๑

50

ราคา ๓ บาท

1.52

== วงวรรณคดี เล่ม ๓๐ ==

วงวรรณคดีเป็นหนังสือรายเดือน ออกทุกวันที่ ๓ ของเดือน

นางสาวรุจินทร์ พลชัยวิน เจ้าของ และ ผู้จัดการ

หม่อมหลวงหญิง จินตนา นพวงศ์ บรรณาธิการ

สำนักงานตั้งอยู่ที่ร้าน "ไชยณรงค์" ๘๘/๑ ถนนราชดำเนินกลาง มุมอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
ติดต่อทางจดหมายและบอกรับที่แผนกอำนาจการ ๘๘๘ ซอยพญานาก ถนนเพชรบุรี พระนคร

ราคาเล่มละ ๓ บาท

บอกรับครั้งปี ๑๖ บาท เต็มปี ๓๐ บาท ค่าส่งคิดเพิ่มตามอัตราไปรษณีย์

ต้องการรับ หรือซื้อปลีก ติดต่อที่ ๘๘๘ ซอยพญานาก ถนนเพชรบุรี พระนคร.

"วงวรรณคดี" พร้อมที่จะให้ความสะดวกแก่ท่านผู้สนใจเสมอ

ไชยณรงค์ ณ เชียงใหม่ - เกษีร์ ช้วนนท์

เปิดงานแผนกถ่ายรูป ซึ่งกั้นฝีมือมานานปี

ส่งฟรีส่งมอบท่าน

ล้าง. อัด. ขยาย.

ไชยณรงค์ แผนกถ่ายรูป

งานดี • รวดเร็ว • ราคาถูก

ไชยณรงค์ แผนกถ่ายรูป สีแยกอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย ราชดำเนิน

บวชนาคหลวง

(เก็บความจากพระราชนิพนธ์พระราชพิธีสิบสองเดือน)

เรื่องการบวชนาคหลวงนี้ ในสมัยสุโขทัยไม่ปรากฏว่ากล่าวถึงการบวช
เจ้านายผู้มีบรรดาศักดิ์สูง ในหนังสือเรื่องนางพมาศักดิ์ไม่ได้กล่าวถึง อาจไม่มีการ
บวชบรรพชาเหมือนอย่างทุกวันนี้ก็ได้

ตามความในหนังสือคำให้การขุนหลวงหาวัด มีกล่าวถึงพิธีอาสาธน์ ว่าบวช
นาคหลวงเท่าพระชนมายุ อาจจะเป็นในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศก็ได้ แต่ก็ไม่ได้
ชัดเจนว่าผู้บวชเป็นคนชนชั้นใด ชะรอยจะเป็นบวชนาคมหาดเล็กและข้าราชการก็ได้

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระราชพิธีเดือนแปดเริ่มด้วยการทรงผนวชเจ้า
นาย การทรงผนวชเจ้านายในวัดพระศรีรัตนศาสดารามซึ่งเป็นพระองค์แรกทีเดียว
คือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพราะฉะนั้น บรรดาเจ้านายภายหลังท
เป็นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ทั้งในวังหลวงวังหน้าไม่มีใครบวชที่อื่นนอกจาก
วัดพระศรีรัตนศาสดารามเลย เว้นแต่มีการเป็นทรงเถียงอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะ
ฉะนั้น จึงได้ถือกันว่าเจ้านายพระองค์ใดไม่ได้ทรงผนวชในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
แล้วย่อมเป็นคนที่ไม่ดีคนใด หรือจะเสียคนต่อไปอีกเป็นแน่ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถวญญอนบวชเนน

การทรงผนวชรับหน้าพรพราหมณ์ คงอยู่ในระหว่างชนห้าคำไปหาชนสิบห้าคำ
สิบสองคำ เป็นเขตศพระองค์เจ้าและหม่อมเจ้าซึ่งจะเป็นนาคคนหน้าคอกไม้รูปเทียน
เข้ามากกราบถวายบังคมลาในท้องพระโรงเมื่อวันส้มโงะทรงเครื่องทักคดพระมหาปรา
สาท ภูษามาตามาจารึกพระเกศาและพระมัสตู่ แล้วตั้งรับหน้าทพระแทน มั่นดำครตง
แต่งพระองค์ทรงผ้าเยียรบับ ผ้ายก ถอดพระองค์ครุยสวมพระกรชายพระกรขวาบง
เฉียง คาควัดพระองค์ทบผาทรง ทรงพระขำมรงค์แปดนิ้วพระหัตถ์ แล้วทรงเสด็จ
ขึ้นพระกตักถ้ำมธอ มาจากพระมหาปราสาทเข้าท้องพระโรง ในท้องพระโรงตั้ง
บายศรีแก้วทองเงินอยู่ตรงกลาง ต้องข้างตงเทียนและกรวยดอกไม้มทั้งเครื่องบริกขาร

ต่าง ๆ ซึ่งเป็นของพระราชทานภายหลังทรงผนวช แต่ผ้าไตรที่จะทรงผนวชรองพานทองคำต้องชน บาทรองพานถม ตุงทศตรงหน้าบายศรีตรงพระพักตร์ เจ้าท้าวทรงผนวชนั่งเก้าอี้ในเวลาเมื่อเข้ามานั่งคอยยังไม่เสด็จออก ฉันทพระพักตร์ผู้เฝ้า คอยเมื่อเสด็จออกแล้วรีบสั่งให้ฉันทพระพักตร์ไปข้างบายศรี จึงได้ก้มรับฉันทพระพักตร์ไปข้างบายศรีตรงผ้าไตร พราหมณ์จุคแฉ่นเวียนเทียน แล้วพระราชทานนาพระมหาสังฆโบมะคุมแตรทรงเจิม เมื่อสัสมโภชแล้วแต่ก่อนบังคับให้บรรทมอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แต่ภายหลังมานี้ไม่มีผู้ใดกวาดขันบังคับบัญชา ต่างองค์ต่างก้มไปวิ่งกันทางต้น

แต่ก่อนมาพระสังฆซึ่งนั่งหัตถบาตรในการทรงผนวชนี้ ถ้าใช้พระราชานุญาตรับเดี่ยวตามฉันทรูป สัสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ถ้ามีผู้บวชคนละนิกายก็ผัดกันคนละวัน แต่ต่อมาเกือบไม่มีเจ้านายทรงผนวชมหานิกายเลย พระสังฆมานั่งหัตถบาตรนั้นเห็นเปลวในพระอุโบสถ

เจ้าท้าวทรงผนวชแต่งองค์ทมหกคตพระมหาปราสาท แล้วทรงเสด็จยกถาดถ้ำมรดกมมมหาตเจ้าตามเป็นกระบวณ ๆ ตามลำดับยศ ออกไปทักทายปลุกชนใหม่ตรงพลับพลาเปิดของเครื่อง เมื่อพร้อมกันก็เสด็จขึ้นเกยภาษามาถวายไปกนพระกตถถวายอุยทิบนใดเกยด้วยคนหนึ่ง ถ้ากับอีกคนหนึ่ง เสด็จประทับทอดพระเนตรที่พลับพลาเปิดของเครื่อง เจ้าพนักงานคดงนำเงินขนถวายจบพระหัตถ์ แล้วจึงไปจ่ายให้ขุนหมื่นนาชนไปถวายเจ้าทรงไปรยทุกราย ถ้าหม่อมเจ้าองค์ละห้าตำลึง พระองค์เจ้าองค์ละสิบตำลึง เมื่อไปรยทานเสร็จแล้วเสด็จเข้าในพระอุโบสถ พอไปถึงกำแพงแก้วพิณพาทย์ประโคม แล้วชนพระอุโบสถทางพระทวารกลาง ตรงเข้าไปจุคเทียนทองเล่มหนึ่งทักทายท้าวเหตกรอฐานชุกชีแล้วกนงรอกอยบรพพชาตามลำดับ เสด็จแล้วทรงพระเศาทกษิณทก พระสังฆยกา เจ้าท้าวทรงผนวชกวาดหน้าทุกองค์เป็นเสร็จการทรงผนวช

พระพิมพ์ดินดิบดินเผา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

จากบันทึกรับสั่งสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานหม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิกุล

บันทึกรับสั่งนี้ มีเรื่องสั้นๆ รวมประมาณ ๕๐ เรื่อง เรื่อง "พระพิมพ์ดินดิบดินเผา" เป็นเรื่องหนึ่งที่มีอยู่ในบันทึกนี้ เหตุที่จะเกิดบันทึกนี้ขึ้นก็เพราะหลังจากเสด็จกลับจากป้าน ประทานโอกาสให้หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิกุล เข้าเฝ้าซักถามปัญหาเกี่ยวกับโบราณคดีและวรรณคดีของไทย พ.ว.ว.ร.ค.ส. ในระหว่างเวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา ถึง ๑๘.๐๐ นาฬิกาทุกวัน ปัญหาส่วนมากทรงตอบทันทีทันควัน บันทึกไว้แล้วอ่านฉาบในวันรุ่งขึ้น เป็นเรื่องน่าสนใจอ่านทั้งสิ้น - บรรณาธิการ

ปัญหา. พระพิมพ์ดินดิบมีอยู่ทุกวันนี้ เหตุไรจึงมีทั้งดินดิบและดินเผา?

ตอบ. แถลงเมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง เมืองตรัง มีถ้ำมาก ในถ้ำมีพระพิมพ์ดินดิบๆ เป็นแบบมหายานทางนั้น คือเป็นรูปพระโพธิสัตว์ คางาและตราข้างหลังเป็นอักษรสันสกฤต คือ เทวนาครี พระพิมพ์พวกนี้เห็นเป็นพระพิมพ์ดินดิบ ไม่ดิบอย่างทางใต้ พบได้หม้อฝังดินเรียงรายไว้ตามถ้ำต่างๆ

เหตุที่จารึกเรื่องนคองเจ้าให้ฟัง ครึ่งหนึ่ง มีนายพันเอกฝรั่งคนหนึ่งมาจากพระมา ขอให้ช่วยนำเที่ยวพิพิธภัณฑสถาน เขาเคยอยู่เมืองซิเบคมามาก่อน พาไปดูที่พระพิมพ์ ถ้ามหาว่า อย่างนี้ในซิเบคม้างไหม? เขาบอกว่า ไม่ใช่แต่ว่ามีแต่เขยงเขาทั้งทุกวันนี้ ความเป็นดังนี้!

เรื่องพระพิมพ์นั้นประวัติว่า กาดครึ่งหนึ่ง พระมหาเถรองค์ใดองค์หนึ่ง อันเป็นทนต์ของชาวเมืองตายลง ฉาปนกิจศพเสร็จแล้ว เขาก็เอาอัฐิธาตุโรตลงในครกผละดิน คัมพูพรูปพระโพธิสัตว์สร้างอุทิศให้ไปเกิดเป็นพระโพธิสัตว์ เขา

เรื่องไว้ในคำ ที่โชคแล้วพิมพ์ได้หมดเรื่องไว้แต่ไม่เผา ทั้งไว้ทั้งคืบๆ ที่เบ้นเช่น
 นนเพราะเขาถือว่าเผาครึ่งหนึ่งแล้ว คือ เผาครึ่ง ๒ จึงทำเป็นพระพิมพ์คืบคืบ ไม่ยอม
 เผาต้องหนเพราะเป็นการเผาชา

ฝ่ายทางเหนือทาดินดุกนเป็นนอกประเพณีหนึ่ง คือประดังกเพอปัญญา
อินทรชาน ว่าเมื่อต้นพระพุทธรักษาแล้ว จะไม่มีใครรู้จักพระพุทธรเจ้า จึงพิมพ์รูป
พระพุทธรเจ้าด้วยดินเผาเก็บฝังไว้ในพระเจดีย์ ๑ ๓ ๑ เพื่อกันชนหลงซุด
พบจะได้รู้จัก เป็นประโยชน์ต่างกันอย่างนี้ นึกคือเรื่องทองพระพิมพ์

พระบาทเจ้าก็เสด็จพระราชดำเนินกลับไปยังท่ามรชาภิเษกทงไฉนนอกเมือง แล้วทรงย้อนกลับไปยังตำบลตรดเดี่ยอีกด้วย

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสเจ้าคือไปอีกว่า ระหว่างที่ทรงรอรถอยู่นั้น พอดังเวลาดังเวลายกดวงวัน จึงเสด็จไปยัง restaurant แห่งหนึ่ง ซึ่งเจ้าของเป็นชาวสวิส เคยไปอยู่อเมริกาแล้ว และคุยว่าชอบอเมริกามาก พ่อเจ้าของ restaurant ทราบว่าสมเด็จพระราชชนนีเคยประทับที่อเมริกาเคยตื่นตื่นใหญ่ ถึงกับไม่ยอมคิดค่ากาแฟเป็นการเลี้ยงถวายเป็นพิเศษ และยังคุยต่อไปว่าอยากจะขาย restaurant นี้เสีย แล้วจะไปเที่ยวอเมริกา ซอรรถย่นครกับรถพ่วงสำหรับท่องเที่ยวไปในรัฐต่าง ๆ เพราะเบื่อสวิสแล้ว สมเด็จพระราชชนนีจึงตรัสถามว่า “ไม่กลัวเงินหมดหรือ?” เขาตอบว่าเงินของเขามันพอที่จะใช้โดยไม่ต้องกลัวหมด และลูกเขาก็ไม่มี

กว่ารถที่เสี่ยจะแก่กันเสี่ยก็รีบรื้อยก็ตกบ้าย จึงได้ออกเดินทางต่อไป สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า “พอออกจาก Brique ก็เริ่มชนเขาทางคดไปคดมาและชันมากต้องวางทางยังมีหมอยู่เพราะสูงมาก”

เมื่อกราบบังคมทูลถามว่า “รถคันเล็กนิดเดียวเด่นขึ้นไหวหรือ?”

ทรงพระสรวลตรัสว่า “จากโดซาน ถึง ตูกาโน ระยะทางประมาณ ๔๐๐ กิโลเมตร ตอน Simplon-pass นั้น สูงถึง ๒๐๐๘ เมตร! ที่ตูกาโนไปไหนมาไหนเราก็ใช้รถเพียงคน หนึ่งชื่อเมอเคอนตุลาคมนับแล้ว และเคยวนวงมาแล้ว ๓๒,๘๐๐ กิโลเมตร วังต้นก็เที่ยว ไปมหาวิทยาลัยก็ใช้เกือบทุกวัน ไปคาไรด์ก็สองเที่ยว!”

เมื่อถึง Gondo ซึ่งเป็นพรมแดนระหว่างสวิส กับ อิตาลี ทางด้านรัฐ Valais ต้องผ่านด่านสวิส และ ด่านอิตาลี แต่ยังคงผ่านด่านชันในอีกชันหนึ่ง กว่าจะผ่านเข้าไปได้ ตรัสว่า “เสี่ยเวตาเกือบชวโมง! ทั้ง ๆ ที่มันขึ้นดีเดินทางทุก กว่าจะตรวจ กว่าจะลงชื่อเสี่ยจ มากเรื่องเหลือเกิน” ทรงบัน และทรงเจ้าคือไปว่า

ยังคอนทเขาเห็นหนังสือเดินทางของสมเด็จพระราชชนนี ว่าเป็น Princess เขาก็ยังไป
ตามภรรยาให้มาเดี่ยอก!

แถวก็เดินเขาเดินอิตาลี หยศพกด้วยคำที่ Stresa ที่โศเดก Regina ซึ่ง
เจ้าของเคยอยู่โรงเรียนเดียวกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ออกจาก Stresa ครั้นเดี๋ยว
ทรงรถต่อไปอีกจนเกือบถึง Milan ก็เลยย้อนไปทางดีดี ถนนด้วยนครตรงแฉงามค
เป็นทางใช้เพราะรถยนต์เท่านั้น รถเดินได้เร็วที่สุดโดยไม่ต้องกลัวรถที่มาจาก
ทางแยกจะพุ่งเข้าชน เพราะตามทางแยกต่าง ๆ เขาทำทักกันไม่ให้รถผ่านไปได้ รถ
จะผ่านได้ก็ต่อเมื่อเสียเงินให้แก่เจ้าหน้าที่คอยเปิดปิดเครื่องกีดขวาง ซึ่งเป็นผู้ให้
สัญญาให้รถผ่านไป ไม่นานนักก็จะถึงเมืองชายแดนดีดีคือกับอิตาลีทางด้านรัฐ
Tessin เรียกว่าเมือง Chiasso ทนทรงเจ้าความดานอิตาลีชันเดียว สว่างอย่างสมัย
ใหม่แฉงตงาม และครั้นว่า "คราวรถผ่านไปได้ง่ายกว่าคราวแรก" และ
จากนั้นไม่นานนักถึง Lugano เวลาราวเที่ยงคืน ประทับแรมที่ Hôtel de la Paix
ตำบล Paradiso

รัฐ Tessin นี้ ชาวเมืองพูดภาษาอิตาเลียน ตลอดจนอาหารการกินก็คล้าย
กับอาหารของชาวอิตาเลียน มีสเปาเทศเป็นประจำ เวลาเข้าไปในร้านขายของเขา
ก็พูดภาษาอังกฤษด้วยแทนที่จะพูดภาษาฝรั่งเศส คือจากนั้นทรงเจ้าถึงเมืองและ
สถานที่ต่าง ๆ ที่ใดได้เสร็จประพาสคราวนี้

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจ้าถึงเมืองลุกาโนนั้นว่า ได้เสร็จไปทางเหนือ
เมือง ซึ่งมณฑลเขาสูงชันมากลุดหนึ่งชื่อ Mont Brè มีถนนสำหรับรถยนต์ชัน กว้าง
เพียง ๒.๕๐ เมตรเท่านั้น ถนนรถใหญ่หน้อยคงชันไม่ได้ ตลอดจนทางที่เสร็จชันไป
นั้นครั้นว่าเป็นน้ำแกดดี พอชันไปสูงหน้อย ทรงเห็นดอกไม้ที่ชันตามภูเขาต่างบาน
สะพรั่งด้วยมาก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจ้าถึงสมเด็จพระราชชนนี ว่า ถึง กับ

ทรงหยุดรถเก็บดอกไม้เหล่านี้ไปดูกาโนด้วย บณูเขานั่นทอดพระเนตรเห็นภาพเมือง
ดูกาโนทั้งเมือง พร้อมทงทะเลสาบอย่างชัดเจน และความงามของเมืองนี้ทำให้ถึงกับ
ตรัสออกมาว่า “วิถีนี่สวยเหลือเกิน ยิ่งกะมองลงมาจากเครื่องบิน !”

แต่ก็ทรงเสด็จทางไป Bogno ซึ่งอยู่ห่างจากดูกาโนไปราว ๓๕ กิโลเมตรว่า
“ถนนี่สวยมาก คด ๆ เคี้ยว ๆ และชัน บางแห่งแต่ไปเห็นถนนสูงขึ้นไปจวบจนฟ้า
ราวจะเป็นทางขึ้นสวรรค์” แต่แล้วก็ไปค้นต้องเดยวกลับทางเดิม แล้วแยกไป
ทางใหม่

บางวันที่เสด็จประพาส Locarno ผ่าน Bellinzona แล้วไปเสวยกลางวัน
ที่ริมทะเลสาบ Maggiore ตรงข้ามกับฝั่งอิตาลี บางวันที่เสด็จตามริมทะเลสาบดูกาโน

การเสด็จประพาสครั้งนั้น บางวันที่เสด็จเข้าไปในเมืองต่าง ๆ ของประเทศ
อิตาลีที่อยู่ใกล้ชายแดนสวิสซึ่งสามารถกลับในวันเดียวกันได้ คราวหนึ่งก็เสด็จไป
ถึงเมือง Milan ตามทางที่เสด็จทรงเสด็จดอกไม้ว่ามามากมาย แถวริมทะเลสาบ
Como ก็ทรงหยุดรถเก็บดอกไม้ Iris สดเหลืองซึ่งขึ้นอยู่ในร่องน้ำริมถนน เพราะเป็นของ
แปลก ดอก Iris นั้นธรรมดาแล้วกับดั่งม่วงทงนั้น ทรงเสด็จว่าทั้งบางทั้งแต่ไป
เป็นดอก Narcisse ทั้งทุ่ง แต่ดูชาวสวิตเซอร์แลนด์ไปอย่างไม่มีทงสิ้นสุด

ข้าพเจ้าได้กราบทูลถามสมเด็จพระราชชนนีถึงดอก Narcisse ว่า ก่อนเสด็จ
Tessin นั้นได้เคยทอดพระเนตรเห็นบ้างไหม ตรัสตอบว่า “ดูเคยเก็บส่งมาให้จาก
โรงเรียน ว่าทางโรงเรียนพาไปเก็บที่ Pleiades เห็น Vevey ขึ้นไป” แต่ก็ทรง
เสด็จไปอีกว่า “ดอก Narcisse นี้ไม่ได้ขึ้นทงไปทุกหนทุกแห่ง แต่ขึ้นเป็นถื่น ๆ และ
เป็นทุ่ง ๆ เต็มไปหมดทีเดียว เมื่อถึงฤดูดอกไม้บานใครต่อใครก็พากันไปเก็บ แล้ว

ส่งไปให้ญาติพี่น้องในวันหยุดงาน บางคราวมรดกของพวกที่ไปเก็บดอกไม้ในทุ่งแห่ง
หนึ่ง ๆ กว่าร้อยคัน ถีบรถไปเก็บก็มี ขนรถยนตร์ไปก็มี ขากลับชอบกลับมาคนละ
หยิบโต ๆ หน้าประหลาดใจเหลือเกินที่มรดกดอกไม้งาม ๆ ขนอยู่มากมายถึงเพียงนี้

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินกลับโถงสนามหลวงทางที่เสด็จไปเดิม
หยุดพักเสวยกลางวัน Stresa คดอดทางจากกลับรถทั้งต้องคืนกลับมาโดยเรียบร้อย
ปราศจากอุปสรรคใด ๆ แต่จากถนนอากาศไม่สู้จะดีนัก จึงมิได้ทรงหยุดรถแวะ
ที่ไหนเลย แล่นตรงมายังโถงสนามหลวง ก่อนค่ำถึงโถงสนามในวันที่ ๒๖ เดือนเดียวกันนั้น

หนึ่ง พระบรมวงศานุวงศ์ พระองค์เจ้าธานีนิวัต อภิรัฐมนตรี ซึ่งเสด็จมาราชการ
พร้อมด้วยไฮร์ธิดา ก็เสด็จถึงโถงสนามหลวงตั้งแต่วันที่ ๘ มิถุนายนนี้ ด้วยม้ามเข้มได้
กันดี อากาศที่สดชื่นก็คล้ายความหนาวต้งเหมือน กับจะคืนวันบิ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จไปประทับที่ Brique ซึ่งอยู่ชายแดนห่างจากโถงสนามราว ๓๕๐ กิโลเมตรเศษ ทราบ
ว่าเมื่อเสด็จราชการที่สวิสแล้วในวันที่ ๒๓ มิถุนายน จะเสด็จไปประชุมที่ปารีส และ
ราววันที่ ๓ กรกฎาคมจะเสด็จอังกฤษ แล้วก็จะกลับมาประชุมที่กรุงปารีสอีกครั้ง
วันที่ ๒๗ ถึง ๓๑ กรกฎาคม และก่อนเสด็จกลับเมืองไทย คงจะมาเฝ้าทูตละของชุด
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ตามเลติจประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐

จากบันทึกประจำวัน ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์

[หม่อมราชวงศ์ สุมนชาติ สวัสดิ์กุล ได้เอื้อเฟื้อต่อ “วงวรรณคดี” โดยคัดบันทึกประจำวัน
ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ต้นสกุลของเธอส่งมาให้ บันทึกนี้เป็นความรู้เกี่ยวกับ
พระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์ นครประวัติ อัครประวัติ
ของพระองค์ท่าน คามประวัติ สิกขากรรมีและปณิณณะ รวบรวมไว้ ๒๓ เล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๖ ถึง
พ.ศ. ๒๔๔๘ เป็นเรื่องสำคัญที่นำมาอ่านอย่างยิ่ง - บรรณาธิการ]

ฟลอเรนซ์ - อัสเตรีย - อิชล - กมนเดน - เวียนนา.

๘ มิถุนายน ๑๘๙๗

เช้าไม่ได้ไปไหน บ่ายไปซื้อรูปแล้วไปซื้อรถไฟที่สวนอะไรไม่รู้ เป็นป่า
ใหญ่ไกลมาก

๙ มิถุนายน ๑๘๙๗

เช้า ๕ โมงเศษ ตามเลติจไปถ่ายรูป ถ่ายแต่งเตมยส์ เยนไปดูตพาน
ยาวมีทางบนตพาน แดงใหญ่ แดงกวดใหญ่ ซือเซนต์เมอร์เฟดาเวอ ประดับ
ศิลาประฝรั่งบับติส ที่ประตูสุวรรณอยู่ตรงหน้าวัดมีบานบรอนซ์ แล้วไปขึ้นเขา ฟาก
โน้นดูวัดเมือง นอกนั้นเป็นการตามธรรมเนียม

๑๐ มิถุนายน ๑๘๙๗

เช้าเข้ามาขึ้นพระรูปที่โฮเตล บ่ายเราไปร้านซือเครื่องโมเดก แดให้เขา
ตัดเสื้อมอชิงโกด บ่าย ๕ โมงไปที่วงที่ไปวานนี้ได้ความแล้ว ซือวงเวเคียว พอ
ประเดยวเลติจ มีเรชชันคนเฝ้ามาก ทรงทักทายแต่เบียดกันแน่น ๆ ทำนอง

ฉันทะเขียนรูปอย่างโบราณ มีห้อง
ของ ห้องประชุม ออกจากวงไปทอดพระเนตร โรงบันรูป เราตามแต่จดด้วย ถัดมา

๑๑ มิถุนายน ๑๙๕๑

เข้าไปเบงกตรอนเงินบ้าง กินกลางวันแล้ว บ่ายไปซื้อเครื่อง โมเสกเต
เครื่องศิลา แลไปดูที่ท่าศิลา ทางขึ้น แอนดอเนีย ฟริด ศิลาทำรูปต่าง ๆ มาก
แล้วชมรอรอบ ๆ เมือง ความการเรียงตามเคย พระราชทานตราจกรวงศ์

๑๒ มิถุนายน ๑๙๕๑

เข้าไปดองเตอ แล้วไปซื้อศิลาที่ข้างโฮเตออีก บ่ายไม่ได้ไปไหน

๑๓ มิถุนายน ๑๙๕๑

ฉันทะไปเที่ยวรถเวลาบ่าย ไปที่ป่าอย่างวานขึ้น แลวนรอบ ๆ เมือง
นอกนั้นไม่ได้ไปไหน

๑๔ มิถุนายน ๑๙๕๑

ฉันทะไม่ใคร่สบาย บ่ายไปดูบัตติแปดเศษ ชนิดพิ มีห้องมาก วิจิตรงาม บีก
เชองาม ๆ ติโมเสกกาม ๆ ดายเขียนเพดานเป็นรูปเด่นงาม ๆ แล้วไปดูมิวเซียมของ
วง มีเครื่องทอง ถาด แดพานแดชาตุเช่นต์ต่าง ๆ รูปพระเยซูหล่อ ทำหน้าดี ไม่
ทางเซนต์ว่าแท้ หมวกไปบักด้วยชนนกร รูปบนผนังได้กระจก รูปแกะด้วยงาทั้ง
แท่ง แล้วไปดูซุ้มทำด้วยฟองน้ำแลกรวดเป็นรูปคนรูปแกะ แล้วไปส่งฉันทะหอดู
วิว ถัดมา ดินเนอเรียงขุนนางเมือง

๑๕ มิถุนายน ๑๙๕๑

บ่ายไปตีฟักดาปรีนชออฟเนปด เพราะเขามาตีฟักดาฉันทะ แล้วไปที่โปร-
เฟสเซอร์คอร์ดิกานี้ ดูเขียนพระรูป แล้วไปที่ห้องแกะ ดูแกะรูปศิลา แลดูรูปผู้

หญิงทรงชอหม่นเฟรงก์ แฉ่วไปขับรถในสวน เป็นเวลาเย็นมีรถมากทีเดียว กลับ
มาคืนเนอตามเคย

๑๖ มิถุนายน ๑๙๕๗

วันนั้นอุ่นพื้นประมาณ เรืองเงินแดดไปดมา ไม่ได้ไปไหน ๒ ทุ่มแดดจาก
ฟลอเรนซ์ รถไฟออก ๒ ทุ่ม ๓๐ นาที มาตามทางที่เห็นเป็นไร่ห่มหนึ่ง แฉ่วเข้าวงเขา
ดอคล้ายอย่างมากที่สุด แฉ่วออกทุ่ง มีไร่อีก ๓๐ ทุ่มพื้นเขตรอสีดำ เข้าเขตรอสดเขียว
ค้ำในรถ

๑๗ มิถุนายน ๑๙๕๗

คืนถึง ๕ โมง ต้องข้ามทางเคาส์วิตเซอร์แลนด์ที่มีเขาหยาบมาก ๆ กลางวัน
แฉ่วเดี่ยวที่เมือง เซอัมเซ Zell am see แฉ่วออกต่อมาเฉียบด้านา หนาวแต่
มีฝน ทุ่ม ๓ กับ ๕ ถึงอิซล Isehl ประทับโฮเตลเบาวาเวอ Bauer

๑๘ มิถุนายน ๑๙๕๗

เข้าไปหาเงินที่เบงก์ บ่ายไปตามแดดจาทที่เตาปูนเขา ชื่อ นูแซนซ์ ลงเรือ
กันเขียง ทำนองค้ายับนึ่ง ที่เกาะดังกาว์ ถูาคดกาไปดาคีคาร์ต แฉ่วนาชาทนน
แฉ่วทรงรถกลับมาโฮเตล เมืองนภมพนเป็นเขาทงนน แฉ่มหญาแดดันไม้งามมาก

๑๙ มิถุนายน ๑๙๕๗

ไม่ได้ไปข้างไหนตอนเช้า เพราะฝนตกอากาศคึดุ่ม สโนคบนเขามาก
หนาวเย็นเยือกยิ่งกว่า ตอนเย็นไปเดินเล่นหน่อยหนึ่ง ตามเขตรโฮเตล

๒๐ มิถุนายน ๑๙๕๗

ราวบ่ายโมงแดดจาทงรถไปตามทางชนเขาเฉียบเนินทำนองวานัน แต่คน
ละทาง วันนั้นไปใกล้ข้างทางรถไฟ ไปทางประมาณชั่วโมง ถึงเตาปูนอยู่หว่าง

เขา ลงเรือไฟแด่นในทะเลสาบอยู่หว่างเขา ลงเรือไฟแด่นในทะเลสาบ ที่ซึ่งเขา
มีบ้านเป็นเรือนบ้านนอกงามดี ถึงโฮเตลแห่งหนึ่งประทับเสวยกลางวัน แล้วทรง
รถเล็ดจากด้นทางบก มาร่วมทางเดิม ถึงโฮเตลเบาเวอเกอบต์ ๖ พอดี ๖ มีแต่เด
เต็นร่าทวดา ตอนค่ำเต็นร่าทวดาอีกครั้งเป็นการครึกครื้น แต่งตัวเต็นร่าทางเก
หนังเปิดเข้า

๒๑ มิถุนายน ๑๘๙๗

วันนี้เสด็จเยี่ยมกษัตริย์มากที่กมุเตน เราไม่ได้ไป กินกลางวันแล้วไป
เที่ยวชัชชองบ้างเล็กน้อยแล้วกลับมาทำงาน คืนเอยแล้วไปดูละครมั่วจั่วแระจา
แต่ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน

๒๒ มิถุนายน ๑๘๙๗

ตอนเช้ากำหนดแบกรอง บ่ายโมงเศษเสด็จมาสู่เคชั่น บ่ายโมง ๔๐ ออกรถ
มาสู่โมงหนึ่งถึงกมุเตน Cmunden ตกขอพักมเบอแดนเข้ามาเฝ้าประเดี๋ยวหนึ่ง
ออกรถต่อมาข้างทางเป็นเขาบ้างทุ่งบ้างไม่สูงมาก เห็นแม่น้ำเดนมาร์กน้อยหนึ่ง ไม่
สูงกว้าง ถึงเวียนาทุมครั้ง เอมเปอเรอเดเจ้า ๓ องค์มารับเสด็จ แล้วทรงรถ
มาตามทาง ถนนกว้างกันคนดี ไม่น่าเหมือนที่โรม ไม่มาพลุกพล่านกลางถนน
อยู่แต่ริม ๆ ๒ ข้าง รถจึงได้สบาย มาใกล้วังมัทหารราบ ถึงวังฮอฟเบิร์ก Hofburg
เอมเปอเรอนำเสนาบดีเข้า แล้วทรงนำสัตว์ แล้วตรัสอยู่หนึ่งน้อยหนึ่ง เอมเปอเรอ
กับ ยามหนึ่งสัปดาห์ แอดคิงดำหรับเรา ชื่อ กรอนฮอดช

๒๓ มิถุนายน ๑๘๙๗

เช้า ๕ โมงเศษไปเฝ้าเอมเปอเรออีกห้องหนึ่ง ทางไกลเดินถึง ๔ นาที
เสด็จเยี่ยมก่อนจึงเฝ้า กินกลางวันเที่ยงแต่งพรอกโกตแล้วไปเยี่ยมเจ้านาย ๔ แห่ง

พบต้องแห่ง ตั้งกาศ ๒ แห่ง แล้วไปคูมิวเซียมสัตว์ต่าง ๆ ขึ้นบนรอบหินต่าง ๆ
ชั้นล่างครึ่งหนึ่ง อีกข้างเป็นเครื่องดินแต่ไม่ได้ดู บ่าย ๕ โมงเศษเดินขึ้นเนิน ทิศ
ตราเช่นสัตว์ที่ได้อ่านนั้น ทุกครั้งไปดูตกร เค็มยศอดด้วยศพาย และทอด
คาบ ตกรเด่นดูดำมากอย่างยิ่ง กลับแล้วเขียนหนังสือจนดึก

๒๔ มิถุนายน ๑๘๕๗

เช้า ๕ โมงทอดพระเนตรคดง ฤๅห้อยภาษามาตา เพราะมีมังกูแลราชา-
ภรณ์ต่าง ๆ แล้วเสด็จทอดพระเนตรฝักม้าเค้น เป็นม้าชนิดหนึ่งรูปร่าง บ่ายเสด็จ
มิวเซียม แต่ที่ไหนอีกไม่รู้เราไม่ได้ไป บ่าย ๕ โมงไปเดินเหนือที่วังเชินบรูน Chörnburn
เป็นวังเฮมเปอเรอเสด็จอยู่ แล้วชมรถในปาก มีเรือนกระจกปลูกต้นไม้ในนั้นงาม
มาก มีสวนเตียงสัตว์ กลับ ๒ ทุ่ม

๒๕ มิถุนายน ๑๘๕๗

เช้าเที่ยวตามวังต้องตามห้อง กินกลางวันแล้วก็ไม่ได้ไปไหน วันเหลือ
ทน ๕ โมงครึ่งไปที่กาเดนเบ็ค ไปรถม้าแล้วชมรถไฟ ขึ้นเขาชนหอสูงดูเขื่อนนา
เห็นหมด แล้วไปเดินเหนือที่ไฮเตด แต่ไปที่บ้านใครอีกแห่งหนึ่ง เห็นจะเป็นเจ้า
ของไฮเตด กลับถึงนิยามเคซ ยังเรื่องเขียนพระราชหัตถ์จน ๘ ทุ่มเศษ

๒๖ มิถุนายน ๑๘๕๗

เช้า ๕ โมงเศษ เฮมเปอเรอเสด็จมา เราแต่งพรอกโก๊ต ทางรถไปส่ง
ตเคซัน ๕ โมงออกจากเวียนนา มาเข้าแขวงยังการ์ ต้องข้ามทางมีทุ่งนา เป็นที่ราบ
บ้างคด้ายเมืองเรา ทอดเขาตั้งต้องตามแห่ง ประแม่น้ำแดนยูป Danube บ่อย ๆ บ่าย
๕ โมงถึงบคาเพดส์ต มีถนนกว้างใหญ่แฉกราง คนติดตามแบบ เสด็จมาประทับไฮเตด
ยังเคเรีย จัดผู้ดำบายมาก ดูเศษรู้ที่ไฮเตดอื่นที่อยู่มาแต่ก่อน

๒๗ มิถุนายน ๑๙๕๑

เช้าเที่ยงครึ่งไปเที่ยวกับหม่อไรเดอ ร้อนจัดอย่างเมืองเรา ไปเยี่ยมแม่น้า
แดนยูนน่าโฮเตด ไปสวนแห่งหนึ่งสักครึ่งชั่วโมง กลับมาไม่ได้ไปไหนอีกในวันนี้

๒๘ มิถุนายน ๑๙๕๑

วันนี้แดดจาทงไกลไปรดไฟตั้งแต่ ๕ โมงเช้า กลับ ๒ ยาม เราไม่ได้ไป
ตามแดด บ่าย ๓ โมงไปเที่ยว อย่างเที่ยวมาก แรกไปดูวัง ข้ามคานไปขึ้น
เขา แดกหินของว่างที่โรงกาไฟ แดกหินขึ้นด้วยยอดเขา เห็นเมืองบคาเพดส์ดี ดง
จากเขามาตงเรือไฟไปเกาะมากระเรศ ขึ้นรถม้าตมเวไปเรดคอรอง ก็นินเนอ แดก
กลับเกือบ ๕ ทุ่ม เบจเรจเที่ยวเกือบ ๘ ชั่วโมง

๒๙ มิถุนายน ๑๙๕๑

เราไม่ได้ไปไหน บ่าย ๔ โมงไปขึ้นรถไฟฟ้าใต้ดิน ที่ตเคชั่นมหลังคาเปน
เรือนเตงงาม หรรษาอยู่สองข้าง ไปข้างหนึ่งมาข้างหนึ่ง มักระโดลงไปโน้น เริ่ม
มาก รถก็เริ่ม ไปสายหนึ่งมาสายหนึ่ง จุดไฟฟ้าไม่มีด ราว ๒ มินิตออกครึ่งหนึ่ง ด
ไม่ต้องคอยนาน ไปถึงก็ได้ขึ้น เดินเรดเสมอรถไฟ ประเดี้ยวๆ ก็หยุดตเคชั่น อาการ
คล้ายรถไฟเข้าถ่านเอง ผ่านตเคชั่นราว ๓๐ ตเคชั่นไปออกที่ท่าใกล้คดองแห่ง
หนึ่ง แล้วไปลงที่สวนสัตว์ ทางรยยังมีต่อไปถึงไหนไม่รู้ เราว่ายาว ๔ กิโลเมตร
ไปสวนสัตว์มันกว้างๆ ถึงต่างๆ ถึงใหญ่หน้าเหมือนหม โตเท่าเตกๆ หมี่ขาว
หมี่ดำ ไก่ฮอน เลื้อยต่างๆ แอนอเคอ ชัด แมวหน้า ไหยนา หมาจิ้งจอก หมาใน
หมาต่างๆ กายอย่างของเราแต่โตกว่าเรา หมาต่างๆ หมูต่างๆ นกเค้าแมว งู
เห็ดอม งูหลาม กลับตามทางเดิม ไปชั่วโมงครึ่ง ค่ำมิดินเนอ รับพวกข้าราชการ
เมืองน แต่งตัวติดตรา

๓๐ มิถุนายน ๑๙๕๑

เช้า & โมงไปตโรงพยาบาลหลายแห่ง โรงแรกไม่มีใครจะสู้สู้ เป็น
ธรรมดาแต่ใหญ่ ๓ ชั้น แล้วไปที่โรงผ่าศพ มีศพผู้หญิงสำหรับผ่า มีที่วางศพเป็น
เหมือนโต๊ะ แต่แอ่งน้อยหนึ่ง มีที่นอนสำหรับล้าง ท่านโปรเฟสเซอร์เชอมารับรอง
แล้วไปถอดเสื้อชั้นนอกสวมเสื้อยาวผ่าหยาบ ลงมือผ่ามองก่อน แต่ถูกมือแกเบ็ด
กระดูกกระโหลกไว้ก่อนแล้ว ลงมือตัดเย็บควักมันสมองออกทีเดียว แล้วผ่า
ท้อง ผ่าอก ควักเครื่องในขึ้น ไขกระดูกกระดูก คอหอย ปอด ตับ กระเพาะอาหาร
กระเพาะปัสสาวะ ไต ทวาร มดลูก ดูผ่าศพแล้วไปโรงพยาบาลอีกแห่งหนึ่ง ใหญ่
โตมาก ไปดูที่ตัดผ่า มีผู้หญิงสองคน ผ่าท้องคนหนึ่ง ผ่าตรงเขวคนหนึ่ง แต่เขาผ่า
ไว้แต่ก่อนแล้ว เวลานี้เห็นรอยเย็บ แต่เขาทูลที่รอยผ่า เขาของร้ายข้างในออก เป็น
เหมือนเส้นหมาเลือดซาหนอง เหม็นเหม็นถึงจนทนไม่ได้ โรงพยาบาลนี้ใหญ่โต
หลายหลัง ดูแค่สองหลัง แล้วมาอีกแห่งหนึ่ง ดูก็ต้องไม่ครบสโคป แลร่าง
กายเข้ต่าง ๆ แล้วมาอีกแห่งหนึ่งดูโรงพยาบาลและโรงเตกเชื้อ กลับมาตอน
กลางวัน กาหลจนคำ ยามเย็นเจ็ดจ พวกเสนาบดีและขุนนางแต่งเต็มยศ อย่าง
ยังการ ใส่เสื้อเหมือนเย็บแบบมาตั้งแต่จ รถหลวงออก & ทุ่มไปอชชอ เรารอ
ที่ตึกเจษณ & ทุ่ม ขนรถเป็นรถวิเซอฟไม่มีใครบน มากับพระยานนท์แดงพวกทูก
ค้างในรถ

คฤงคารดิลก

เจือ สตะเวทิน

(คฤงคารดิลก เป็นกวีนิพนธ์ที่แสดงถึงความรัก เป็นบทประพันธ์ของกวีการะชุกโบราณ M.C. Duff ได้นำมาพิมพ์ไว้ในหนังสือของเขาชื่อ The Poems of Kalidasa วงวรรณคดีเห็นสมควรให้ถอดมาสู่ผู้อ่าน เพื่อเปรียบเทียบความลึกลับจิตใจของกวีการะชุกกับกวีไทยเก่า ๆ ของเรากวามนี้ได้ออกมาเพียงสองบท)

Of two amorous friends one on bank of the Bhagirathi beholds
A fine girl, says: Ah! My mind torments she! Fast bound in chains holds

Like a huntress she's for like bows are her pretty arched eyebrows,
My mind is like deer her glances pierce it as with sharp arrows.

สองสหายผู้กระหายซึ่งความรัก
สหายหนึ่งเห็นพธูผู้โสภี
“อ้อ! พธูรمانดวงมานข้า!
เหมือนพรานสาวสวยสะนุมนล
ดวงใจฉันนั้นเหมือนกับกวางอ่อน
อ่อนของนางแทงผางหัวใจตรง

มาพ้านัก ณ ฝั่งภักรีถิ
เผยจีปราศรัยในบัดดล
ลงอาญาไซ้ซึ่งตรึงใจสน
ก็เขยอกล่งงอนดังศรทรง
อันคมค่อนของนางช่างพิชสง
ใจก็ประทุลงเพราะศรคม ”

Eyes of pretty girls of Bengal spotted antelopes drove out
From the country, while their breasts made tuskers mad as them did rout,

Foolish creatures are offended at defeat, there is no doubt.

อันดวงตาสาวเบงกัลทั้งามสรรพ
กระเจิงจากนคราทำระทวย
ส่วนทรวงนางช่างกระไรช่างได้เห็น
อันสัตว์เขลาเขาวิบากยากทุกที

สามารถขับจรมรไลยสัสวย
เพราะงงวยตานนั้นขวัญไม่ดี
ก็ตื่นตื่นอลหม่านพล่านบ้านนี้
เมื่อยามที่ปราศรัยไม่สงกา.

พระจันทร์ในวรรณคดี

เรื่องอุไร

ความสัมพันธ์ระหว่างพระจันทร์กับบรรดาภพนั้น เป็นความสัมพันธ์ชนิดที่
ตรงตัวกันกะชั้นแน่น จะแยกออกจากกันเสียมิได้ อุปมาดังผ้าสีไบย้อมพันแน่น
อยู่กับทรงของสัตว์เพศนั้น ด้วยเหตุฉะนั้นจึงกล่าวเช็ดดูเปื่อย จึงได้เคย
กล่าวไว้ว่า กวี ๓, เปรม ๓, (ผู้ที่กำลังตกอยู่ในห้วงรัก) และจันทร์ปัดดา ๓ (ผู้
ที่ถูกบั่นด้วยแสงจันทร์) จิตใจและสมองของชนทั้ง ๓ เหล่านี้ย่อมเต็มไปด้วยความ
เพื่อฝันและมนตร์คำหนึ่งนานัปการ ท่านอุปมา ทักขิต นักอรรถาจารย์ ผู้เป็น
คำศัพท์ทางวิชาการ (Figure of Speech) ก็ได้ใช้คำว่า “จันทร์” เป็นคำ
สำคัญในการอธิบายถึงอุปมา และรูปกะต่าง ๆ ถึง ๑๘ อย่างด้วยกัน “ใบหน้าแม่
พระจันทร์” “วงหน้าคือวงจันทร์” “มิใช่หน้าหากเป็นจันทร์” “หน้าเป็นพระ
จันทร์ (मुखจันทร์)” ฯลฯ ในวรรณคดีไทยเรา กวีก็ชอบใช้อุปมาอุปไมยเช่น
เหมือนกัน เช่นในคำโคลงนิราศนรินทร์ มีหลายตอน :-

ส่งสารเป็นห่วงให้
ขวัญแม่สมบุรณ์จันทร์
เกศนั้นนวลพร—
งามเงื่อนหางยงฟ้า
แต่ไกลหงาดเดี่ยว
สอดขลุ่ยตาเรียมแดง
จวบจันทร์แจ่มโลกเปล่ง
หวนว่ามุขแม่พี่

แหนขวัญ แม่ฮา
แจ่มหน้า
โณภาส
ฝากเจ้าจงด
ดับแสง
ทวพ
มาเปลี่ยน
เขี่ยมฟ้าหาเรียม

แต่มีใช้จะหยุคอุปมาอันคมคายของตนอยู่เพียงเท่านี้ นายนิรันดร์ยังกล่าว
 ทักถมความงามของพระจันทร์ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับภรรยาของตนได้
 อีกว่า:—

ชมเชยคิดใช้หน้า	นวลนาง
เคียนคำหึงวงกลาง	ค่ายแค้น
พิมพักตร์แม่เพญปราง	จักเปรียบ ไตเคย
ช้ากว่าเชยไฉน	ยังยมิอัปสร

ในทำนองเดียวกันนี้ในหนังสือทวาทศมาสก็มีอีกว่า:—

ดวงเคียนคู่ค่อนแค้น	ตราคิด ค่ายนา
นำหน้ายและขอเวร	เคยไฉ
พักตราเมื่องามสนิท	หายแห่ง ไตนา
เคียนหากเห็นใจใจ	แม่เรือนเมื่อใด

หนังสือติติติเตเตงพ่ายตอนหนึ่งว่า:—

ระดวงว่าดีก้อ	บังอร
ยดแต่แต่งค้ำชู	ถ้องฟ้า
แต่งจันทร์บดองดมร	หมดเทศ
ถวิลปลืมนวลหน้า	แม่แม่นนวลจันทร์

และแม้แต่ด้านความทำนอง “วงพิกตร์มองเหมือนเคียนฉาย” ก็เป็นที่
 ชื่นหูของกวีและนักอ่านชาวไทยอยู่แล้ว ในวรรณคดีชั้นสูงทุกบทบางแห่ง กวีได้พรรณ-
 นาประวัติของพระจันทร์ไว้ว่า พระปรมาตมาผู้เป็นเจ้าได้ทรงสร้างโลก และสร้าง
 ชายาของพระองค์เอง คือ นางราชา ชนด้วยคนก่อนหนึ่ง เมื่อสร้างเสร็จแล้ว
 ยังมีก่อนคนเหลืออยู่อีกเล็กน้อย พระเป็นเจ้าจึงเอามาสร้างเป็นพระจันทร์ทำประโยชน์

ให้แก่มนุษย์ทั้งหลายที่คิดอยู่ตามใจและตามชอบพระหัตถ์เกล้า? ชะรอยว่าพระเป็นเจ้าจะทรงเกิดความเสียดาย จึงตัดไปในฟากฟ้าเกิดเป็นดวงดาวนับหมื่นแสนประดับประดาจักรวาลอยู่ทุกวันนี้ ท่านมหากษัตริย์ กวักกลุ่มปราชญ์ก็ได้ประพันธ์โคลกชนเป็นภาษาสันสกฤตโบราณตอนหนึ่งว่า:—

คห ทมเช อนเทเส มาเห ชนึ

ยห พ ผลก พินโน อาเห ชนึ

ความว่า “บางครั้งเจ้ากษัตริย์มั่งคั่งยอติศิวาธิของเจ้า ผู้มีใบหน้าเปรียบได้ดั่งวงจันทร์ แล้วยกแห่งหน้าชนมของดูพระจันทร์พลางถอนใจใหญ่”

บางทีจะเป็นเพราะว่าพระจันทร์มีความสำคัญเช่นนักษัตรมัง? กวักหน้าใหม่คนสำคัญของคนใด คือ ตรีโลจน์ จึงได้กล่าวเป็นเชิงล้อได้ว่า “อคร จานทุ มรยาตา, โต กยา กรเต เยชบี กวึ?” ความว่า “ถ้าหากพระจันทร์มาตายลง พวกกวักเหล่านั้นทั้งหมดจะทำอย่างไรกัน?”

ในเรื่องเกี่ยวกับพระจันทร์ บรรดาภักดีได้พรรณนาไว้อย่างมากมาย เช่นเมื่อคราวทำพิธีกรรมเกษียรสมุทร พระเป็นเจ้าได้พระจันทร์มาเป็นสมบัติในรูปของ “วทัน” ดวงหนึ่ง และเมื่อพระศิวะเป็นเจ้าได้ทรงดื่มพิษร้ายของพญานาคตนาคราชไว้แทนเทวดาทั้งหมดแล้ว พระศิวะของพระองค์ก็ไหม้ จึงกลายเป็นสีเขียวหรือสีนวลซึ่งในหนังสือ “กามนิค” ก็นำมาพรรณนาไว้ว่า “ความรักที่แท้จริงย่อมมีดังดังคือพระศิวะเมื่อทรงดื่มพิษร้าย” ส่วนพระจันทร์นั้นพระองค์ได้ทรงเสียบไว้ในมงกุฎ ฉะนั้นพระศิวะจึงมีพระนามเรียกกันว่า “จันทร์เศวร” หรือ “ผู้ทิดจันทร์เป็นนบน” ฯลฯ

ในวรรณกรรมบางเรื่อง กวักได้ทำความถึงประวัติของพระจันทร์ไว้ว่าเป็นรศันที่แก่ออกมาจากดวงเนตรของพระฤษีอัครวิจึงจะเห็นได้จากโคลกต่อไปนี้:—

อภัย เนตราหะเร รชนิ รชนิ วรลภ อิติ

ภรม: โภยิ ปรัชญาปริจย ปราจีน มนสาม

ความว่า “ผู้ใดคิดใจตกเป็นทาสของปรัชญาไม่ควรมัวซบซึ้งเสียในเรื่องที่
วาร์ชนวตถก เกิดจากนัยนตาของอติริฐ”

ตามตำนานวรรณคดี พระจันทร์นเป็นบุตรตระกูลเหมือนนก ก่ดาคือ
พระธำมครเบเนบดา ด้วยเหตุตนเองเมื่อพระจันทร์นมาว่าไรทางขอบฟ้า ธิดาแห่ง
สมุทร คือ กุมุทน์ จึงเริ่มเบงบานราวกับตรึงทเผยยอมอนหวานชื่นชวนไปหน้า
ของมาณพน้อยครึกเมื่อโผล่มาให้เห็นฉะนั้น ด้วยเหตุพระจันทร์นจึงมีชื่อเรียกอื่น
เนื่องมาจากบวชระตนหลายชื่อด้วยกันว่า กุมุทพานรพ กุมุทพันธุ์ กุมุทปริยา
กุมุทศัวร กุมุทนาถ กุมุทบท กุมุทนายก กุมุทสฤททัย ฯลฯ

แต่ก็มักก่ดาคันว่า กุมุทน์ มิได้เป็นชักรของพระจันทร์นอย่างเดียวก่เท่านั้น
ยังเป็นคู่พิศวาสของอาทิตย์อุทัยในตอนเช้ามีคอกด้วย อย่างไรก็ดี พระจันทร์นเองก็มี
คู่รักหลายคน นอกจากกุมุทน์แล้ว ที่สำคัญว่าเป็นคู่รักของพระจันทร์นเหมือนกัน
ดังข้อความในโคลงต่อไปนี้ซึ่งพรรณนาได้อย่างไพเราะว่า :-

สัสนิญา สานุร่าก สวกร ปริจย ปุราปุต ภูริ ปุราสาทา

ยา ปุรวา มฤตปุรวา รวิกรกลินำ ตามุทิกษยามฤตัส:

นิสเดชา: ปสจิมาพเชา ปุรวิสติ หิ สด้า ทุ:สโห มาณภัก:

กั วฤตวณิ สด้าโห: ส ตุ สพลสด้า มณเฑลสฎาปี เนตา

ความว่า “เมื่อเวลาพระจันทร์น ที่สำคัญเหมือนนมแย้มตอนรับขบถัด
แต่พอได้เวลาดวงอาทิตย์เริ่มจะอุทัยขึ้นมาทางภาคบูรพทิศ พระจันทร์นก็
คล้อยตกต่ำไปทางประจิมทิศตรงกันข้าม และดูเหมือนพระจันทร์นจะจางอ่อน
ซัดสัดดวงลง ปราศจากเดชด้วยประการทั้งปวง ราวกับรู้งึกเศร้าเสียใจที่ครุ่น
ครุ่นของคนตกไปอยู่ในอ้อมแขนของชายอื่นฉะนั้น”

นางราตรีก็กล่าวกันว่า เป็นขุรุษของพระจันทร์เหมือนกัน ฉะนั้นจึงมีคำเรียกพระจันทร์ว่า รัชชนาถ รัชชฉัตร นักษัตร ราเกศ ราการบศ หรือราการมณ ฯลฯ พระจันทร์กับนางราตรีนั้นจะมาพบกันในกลางอากาศเสมอ และในเวลาที่พบกัน พระจันทร์ก็มักจะแสดงความรักต่อนางด้วยการใช้แสงแห่งองค์ของตนดูได้แก่คำขึ้นต้นคำของนางอยู่ไปมา และในบางครั้งบางคราว เมื่อการแสดงความรักเป็นไปอย่างรุนแรงหนักเข้า พัดคราดตัวของนางราตรีก็จะเลื่อนหลุดออกมา (หมายถึงเมื่อเมฆบังพระจันทร์ให้มืดมัวนั่นเอง) ดังมีโคลงพรรณนาการแสดงความรักของพระจันทร์ไว้อย่างน่าฟังว่า :—

อัครฉัตรวิวิ เกศสำย, สนิมมยุ คิมิรี มรวิจิ:

กฤษณกลีกลุฑ สโรชโลจนี จุมพัตว รัชนิมูธิ ศลี

นโกลดากฤษมุปากดาษา: ปรมุทปรมุยาคุดดารดาษา:

นิศาคนาษา: สปุรดาเรน ศลี: ตม: กัฏกมุนมุโมจ.

ในคัมภีร์ปุราณะกล่าวไว้ว่า พระจันทร์นั้นคือเหมือนนาอมฤตซึ่งมีเวลาขงลงได้อยู่เสมอ เวลาที่นาอมฤตขึ้นมาเต็มก็คอยข้างขึ้น หากนาอมฤตลดระดับน้อยลงไปก็เป็นอย่างแรม จำนวนเวลาที่หายไปเพราะพวกเทวดาคอยมาดื่มเพื่อให้เกิดพลังกายอยู่เสมอ ส่วนพวกนักวิทยาศาสตร์ได้พิสูจน์ไว้ว่า พระจันทร์อยู่ห่างจากพื้นดิน ๒๖๖,๐๐๐ ไมล์ และจะหมุนรอบโลกในเวลา ๓ เดือน ฉะนั้นในภาษาอังกฤษจึงเรียกเวลาขณะที่พระจันทร์หมุนรอบโลกนั้นว่า "month" ซึ่งความจริงกินเวลาเพียง ๒๘ วัน ๗ ชั่วโมง ๔๓ นาที กับ ๔๕ วินาที ในสมัยโบราณ ชาวบาบิโลเนียก็มีความเข้าใจกันแล้วว่าพระจันทร์มีดวงซีก ซีกหนึ่งดำ อีกซีกหนึ่งขาว และเชื่อกันด้วยว่าพวกตนเองสามารถนับดาวให้มันข้างขึ้นข้างแรมได้ตามความพอใจ คือถ้า

อยากให้เป็นอย่างนกที่หมุนไปข้างขวา (ศุภกัมภ์) และตรงข้าม ถ้าอยากให้เป็นอย่างแรมที่หมุนไปข้างซ้าย (อาศุภกัมภ์)

จันทร์คราดก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจ ด้วยเหตุผลเป็นไปตามที่นักวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบันได้อธิบายดังที่เราเข้าใจกันอยู่แล้ว แต่พวกหัวโบราณกล่าวว่า จันทร์คราดเกิดเพราะราหูเข้าอมพระจันทร์ไว้เสีย วรรณคดีสังกฤตตอนหนึ่ง ก็ได้พรรณนาความงามในใบหน้าของหญิงสาวเกี่ยวกับราหูอมจันทร์ไว้ว่า:—

ปรีวิศ ฦฉิตี เกห์ มา พหิสติษฺช กานเด

ครุหนสมยเวล่ำ วรรตเต ศีตรฤเม:

ตว มุขกมลางกั วิภุชฺช นุนิ ส ราหู—

ครุสิติ ตว มุขเนทุ ปุณฺณจันทร วิหาย.

ความว่า “ดูก่อน นางผู้สุนทรพักตร์เพียงเพ็ญพระจันทร์ เวदानพระราหูกำลังจะจู่เข้าจับพระจันทร์แล้ว ขอนางจงรีบด่วนเข้าไปในเรือนเสียโดยเร็ว อย่าออกมาข้างนอกเป็นอันขาด มิฉะนั้นราหูจะจับนางกินเสีย เพราะความเข้าใจผิดว่านางเป็นดวงจันทร์อีกดวงหนึ่ง”

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุดคำอื่นเป็นคำพินิจในดวงพระจันทร์ก็มีเหตุผลต่างๆ กัน นักปราชญ์และนักวิทยาศาสตร์ก็กล่าวไว้อย่างหนึ่ง แต่ในวรรณคดีให้เหตุผลไว้ว่า ในบรรดาสัตว์ที่ได้จากการกวนเกษียรสมุทรนั้น มีพระจันทร์อยู่ด้วย แต่พอพระจันทร์ผู้^๕ มาจากสมุทร ก็เผอิญไปกระทบเข้ากับภูเขาพระสุเมรุที่^๕ ทำหน้าที่เป็นไม้พายกวนอยู่พอดี จึงมีรอยด่างเป็นคำพินิจให้ชาวโลกได้เห็นอยู่จนทุกวันนี้ อย่างไรก็ตาม^๕ ในเรื่องเช่นนี้ ท่านกาดิศาสตร์ รัตนกวีแห่งราชสำนักพระเจ้าจักรพรรดิ เจ้าของเรื่อง

“เมฆทุด” ได้พระพันธุไว้ในหนังสือวรรณคดีดังกล่าวนั้น คคือ
 “กุมารธัมมว” ตอนชมความงามของนางบรรพต ชิดาแห่งภูเขาวา “เอโกหิ โท-
 โย คุณสันนิปาเต นิมชชตันทิโห: กิระเนยวิวิภา:” อธิบายว่า นางบรรพตนั้นงาม
 ดนเห็นด แต่มีทบทพรของอยเพียงนิตเดียวก็เหมือนกับรอยด่างในวงจันทร์ดเนิน คำ
 แปลของโคตลกขางบนน คือ “สิ่งทีเป็นโทษ หากมีอยู่เพียงจุดเดียวในหมู่คนทั้ง
 หลายก็ดามารดจะจางหายไปได้ อุปมาเหมือนรอยด่างในวงจันทร์ถูกดินหายไป
 ในรัศมีอันนวดสะทาดดเนิน”

ก่อบางคนทีแ่งกตบกนเดียกมีบาง เช่น ด้มมุติให้ค่นายโรงเอกใช้ความ
 งามของดวงจันทร์เป็นเครื่องม่อเปรียบเทียบว่าไม่ด้อยงามเท่าใบหน้าของหญิงยอครัก
 ของคน เช่น “ดุก่อน พิมพาขรยอครัก เมื่อเรอนงอยไถ่ๆ ดนเช่นน พระจันทร์
 ยังจะเผยอหน้าเขามาต้องแ่งอก หรือว่าจันทร์เจ้าจะนกด้าพองใจว่าคนมีนอมฤต
 อย? แต่ความจริงบนริมฝีปากของเรอนมีนอมฤตมากกว่าที่พระจันทร์อดอ้างว่ามี
 ในคัวเดียก” ภาษาดังกล่าวดเดิมว่า “ทรป: สุธาทมฤตเดน เจทิหิ ดทปยุส-
 เหว พินาธเร!” ก่อดกคนหนึ่งแ่งค่อนขอคพระจันทร์ว่า “ดวงจันทร์นไม่มีแ่ง
 ไม่มีเดชของคเองเดย ค้องอากัยแ่งจากดวงอาทิตย์ทงหมด” บ้างก่ว่า “พระ-
 จันทรเป็นผูไม่มีอะไรเป็นของคเองเดย เขาแ่งด้มบคของค่อนมาทงน ค้องเป็น
 ดูกนเขาอยู่คดอดบคดอดชาติ” บ้างก่ว่า “พระจันทร์เป็นผูไม่มีด้มาด้มอ จะมา
 ปรากฏให้คเห็นได้ก่แต่ค่อนขางนเท่านั้น” แม้ในเรอง “มัทนพาธา” ด้มด้จพระ
 มหารัชรราชเจ้ายังทงด้มมุติให้นางมัทนาค่อนพระจันทร์ว่า:—

“เพราะเดื่อนนั้นมิมีนคง

ณ ข้างขึ้นสีหงายแฉ่ม

กระจำงสดและกลดทง

ณ ข้างแรมบเห็นองค

พระจันทร์เจ้า ณ ราตรี.”

มัทนาอาศัยอยู่คนหนึ่ง คือ ภริยาฤทธิ กอผู้มั่งคั่งของอินเตยชกทานหนึ่ง ได้พูดเรื่องเกี่ยวกับพระจันทร์ไว้ว่า “พวกกบทั้งหลายพากันบ้าแะเงโง่ไปหมด ดุई ! หน้าของคนเรานมอะไรบ้างหน้าดู ? เต็มไปด้วยกระดูก เนื้อหนัง เกล็ดขี้ม้แะเงาตาย ด้กปรกทั้งนั้น กัดเขาไปเปรียบกับคความส่ดงามของพระจันทร์ก็ได้ เดี๋ยงแด่ด้ก เกิดความส่ดใจในการที่ด้มีโอกาด้เปรียบเช่นนั้น ซึ่งความจริงเป็นเพียงความหลง ไปชั่วคราวเท่านั้นเอง !

ในอินเตย ถ้าหากก่จะพรรณนาคความงดงามของพระจันทร์ เขามักจะพูด ถึงพระจันทร์เมื่อเริ่มฤดูศารทุ (ฤดูใบไม้ร่วง) แะใช้คำอ่า สรจันทุ เพราะพระ จันทุในฤดูนั้นจะส่ดด้ที่สุด ก่อ่าคือ ดอยเด่นส่ดกาดอยู่ในท่ซ่งฟ้าอันปลอดโปร่งเป็น ด้ครามส่ดได้ ปราศจากเมฆหมอกแะมดทินโทษทงปวง ด้รู้ก่ทั้งหลายที่จ่าต้อง พรากจากกัน โดยมากเมื่อเห็นพระจันทร์ในฤดูศารทุแล้ว มักจะเกิดความคิดถึงกัน จนแทบจะทนอยู่ไม่ได้ แม้แต่ท้าวทุษยันต์ พระเอกของท่านรัตนก่กาดิทธาด้กยังต้อง คว้าครวญถึงนางส่กุนตดาในเมื่อเห็นพระจันทร์ในฤดูศารทุนี้ แะนางยักษิณเมื่อ คอนวิปโยคจากฐรรักของนางไป นางก็ไม่ยอมเงยหน้าชนดูดวงจันทร์เลย เพราะการ ด้เห็นพระจันทร์จะท่ให้นางคิดถึงด้รู้ก่จนทนไม่ได้ ปุณทุร่ก พระเอกในวรรณคดี อักผู้หนึ่ง ในระหว่างที่คองพรากจากนางมหาศเวดาผู้ยอด้รัก พอเงยหน้าชนดูพระ จันทุร่กด้มดงด้นช่ด เพราะทนความคิดถึงนางไม่ได้

พระจันทร์ในวรรณคดีด้ได้นำมาอ่าไว้ ด้ ถ้าหากจะอุปมาแด่ด้กด้มีอน ด้งที่ในอากาศอ่า ถูกด้กกันทุการของนางอัปสร หรือข้ามวงค่ดงกรรณ์ของพระ กามเทพฉะนั้น !

ดนตรี ขบร้อง และเพื่อนรำ

พระพิณพิทยานุกู

คำว่า “ดนตรี” ถ้ารวมเครื่องดนตรีตั้งเบ้าทางต้นเขาด้วยกันท่านเรียกว่า “ตั้ง-
คต” แต่คำว่า “ขบร้อง” นี้เราเรียกกันตามสามัญว่าร้องเพลงบ้าง ร้องลำบ้าง
เรียกให้สั้นหยอกเรียกว่า “ขบร้อง” แต่ถ้าจะเรียกให้ถูกต้องตรงตามคำราชคฤหค
มายังเราท่านเรียกว่า คตะ หรือ คตะกะ แปลว่า “เพลงขับ” หรือ “การขบร้อง”
“คตศาสตร์” ก็หมายความว่า “ตำราขบร้อง” ส่วนการเพื่อนรำร่วมทั้งระบำและ
รวมการเต้นรำ หรือตามศัพท์ใหม่เรียกว่า “ลีลาศ” เขาด้วยก็น่าจะได้คอกกระมัง
ตามตำราท่านเรียกว่า นฏะ หรือ นาฏะ หรือ นาฏกะ ซึ่งแปลว่า “ผู้เพื่อนรำ”
ซึ่งไม่มีความหมายว่าชายหรือหญิงเป็นคำกลาง ๆ จะเป็นชายก็ได้จะเป็นหญิงก็ได้
ใครเป็นนักรำแล้วใช้ศัพท์เรียกได้ทั้งนั้น แต่ในภาษาไทยเราใช้เป็นเพศหญิงและ
เข้าใจกันว่าใช้ได้แต่เฉพาะเพศหญิงเท่านั้น เช่น นางนาฏ นุสนาฏ และนาฏอนงค์
เหล่านี้เป็นต้น การที่เบนไปเช่นนั้นเข้าใจว่าจะเลื่อนมาจากนักเพื่อนในวันหลัง ๆ คือ
ละครไทยในชั้นต่อ ๆ มานิยมผูกพันเพื่อนรำกันแต่เฉพาะผู้หญิงเท่านั้น ผู้ชายไม่นิยม
หัดกัน คำนี้จึงกลายตามเป็นเพศหญิงไปด้วย . แต่คำว่า “นาฏศาสตร์” หรือ
“นาฏยศาสตร์” แปลว่า “ตำราการเพื่อนรำ” หาได้แปลว่า “ตำราผู้หญิงเพื่อนรำ”
ไม่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นคำเลื่อนแนว ๆ

คตะกต นาฏะกต ดนตริกต ทั้งสามประเภทนี้เป็นของคู่เคียงกันไป แต่
ถ้าจะสืบสาวถึงประวัติการว่าใครเกิดก่อนเกิดหลังกันอย่างไรแล้ว ตามทางสันนิษ-
ฐานว่า “เครื่องตั้งคต” นั้นแรกเริ่มเดิมทีคงจะเกิดจากมนุษย์ได้ยินได้ฟังต้นไม้เบียด
เสียดดังกันเป็นประสมเหตุ แล้วจึงมาคิดทำเครื่องมอซน ในครั้งแรกก็คงจะเดว ๆ

ค่อยๆ แก่ไช้กันมาเป็นลำดับดังปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ แต่ก็ไม่ว่ากันว่าจะเกิดก่อนหรือเกิดหลังอีกต้องประเภทนั้น ส่วนคัตะและนาฏะนั้น ตามทางสันนิษฐานอันประกอบด้วยเหตุผล คัตะต้องเกิดก่อนนาฏะ คือคัตะเป็นเหตุให้เกิดนาฏะ โดยอาศัยการอ้างถึงว่าคนเรารู้จักพูดจากันก่อน ตามธรรมดาที่สันทนาปราศรัยกันย่อมแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ ด้วยอวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดมมือและแขนเป็นต้น อย่างน้อยก็พยักเพยิดหน้าตาหรือแสดงสีหน้าดีใจเสียใจและเกรงกลัวประกอบคำพูดให้เห็นจริง ให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายยิ่งขึ้น คัตะ หรือขบร็องก็ไม่ใช่อันใดอันใดเลย คือการสันทนาปราศรัยกันนั่นเอง แต่เปลี่ยนแปลงให้ผิดไปจากสภาพธรรมดาให้มันทำนองเพราะหวังฟังเพ็ดเพิน ชวนใจให้ผู้ฟังอยากฟังและตั้งใจฟังยิ่งขึ้น เมื่อการสันทนาปราศรัยเปลี่ยนแปลงไปเช่นกล่าวนี้ กิริยาท่าทางประกอบคำร้อง (พูด) ก็ดัดแปลงผันแปรให้สวยงามน่าดูตามไปด้วย ความที่พูดมานั้นเป็นความจริงที่ไม่น่าจะสงสัยอย่างใด ข้อข้ออ้างตะครว้าของเราเป็นตัวอย่าง ตัวพระ ตัวนาง ตัวเสนา และตัวใช้ฉื่อนแต่มีกิริยาท่าทางต่าง ๆ กันทั้งนั้น นี่ก็แสดงให้เห็นได้ว่ากิริยาท่าทางยังแบ่งระเบียบชั้นบุคคลออกให้ต่างกันตามหน้าที่ อันเนื่องมาจากสภาพธรรมชาติของคนเรานั่นเอง

ยังมีปัญหาที่น่าคิดและคิดยากอยู่อีกอย่างหนึ่ง เหตุไรคนเราจึงชอบดนตรีและการร้องรำทำเพลงโดยทั่ว ๆ ไป แม้แต่ตัวเองทำไม่เป็นก็ชอบดูชอบฟังคนอื่นเขาทำ เหตุผลเช่นนั้นเป็นเหตุผลที่เกี่ยวกับกำลังอำนาจจิตใจ เป็นนามธรรมตอบให้เห็นกระจ่างแจ้งได้ยาก แต่ถ้าพูดกันตามลักษณะเหตุผลแล้วก็พอจะจับเค้าความจริงได้บ้าง ถ้ามนุษย์เราจะพากันเป็นคนเจ้าทุกข์จนจนเจ้าเศร้าโศก คิดน้อยเนื้อต่ำใจ มีหนาน้ำครั้นมอดหาคความสุขสบายไม่ได้แต่ลักษณะเดียว ใจคอหงุดหงิด โกรธจู้จี้จวนจี้ คิดแต่จะล้างผลาญใครต่อใคร ใครทำอะไรไม่ถูกใจเสียทั้งนั้น ในที่สุดก็

อยู่กับใครไม่ได้ และในที่สุดไม่รู้จะโกรธใครก็โกรธตัวเอง หากว่าธรรมชาติสร้างมนุษย์ให้มีลักษณะจิตใจเป็นดังนี้มาแต่กำเนิดทุก ๆ คนแล้วจะเป็นอย่างไร โลกจะเป็นอย่างไร มนุษย์จะอยู่ในโลกได้นานสักเท่าใด ตอบปัญหาข้อนี้ได้ทันทีว่า มนุษย์ต้องมีอายุสั้น หรือมีฉะนั้นในโลกนี้จะเต็มไปด้วยคนประด่าทอพิการ หรือไม่ก็ธรรมชาติคงจะไม่บันดาลให้มีมนุษย์เกิดมาเลย เพราะเกิดมาแล้วหาความสงบสุข ลักษณะจิตใจดีก็ไม่ได้ โดยเหตุนี้แหละธรรมชาติจึงต้องสร้างมนุษย์ให้มีลักษณะจิตใจอีกจำพวกหนึ่ง เพื่อต่อสู้ต้านทานลักษณะโรคภัยไข้เจ็บที่ถาโถมมาแล้ว คือให้รู้จักรักความสวยงามพอใจและยินดีในความสนุกเพลิดเพลิน มีอารมณ์แจ่มใส เบิกบานเยือกเย็น รู้จักเมตตาปรานีต่อกันและกัน ฯลฯ ถ้าคิดดูให้ซึ่งสักหน่อยจะเห็นได้ว่าลักษณะเหล่านี้แหละช่วยประคับประคองให้มนุษย์เรามีชีวิตอยู่ในโลกได้นาน ๆ สัมกับที่เกิดมามีความทุกข์ทรมาน พุดเช่นนี้พุดตามลักษณะเหตุผลแห่งจิตใจ ส่วนคนเราจะตายช้าตายเร็วขึ้นเป็นเหตุผลอีกจำพวกหนึ่งต่างหาก หาได้เกี่ยวกับลักษณะจิตใจไม่ พุดถึงลักษณะจิตใจมาเสียยาวเยิ่นเย้อ ย้อนเข้าหาปัญหาที่ว่า เหตุไรมนุษย์เราจึงชอบดนตรีและการร้องว่าทำเพลงได้แล้ว

ดนตรีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกิด เป็นเสียงที่มนุษย์นิยมฟังถูกต้องจังหวะ เป็นเสียงที่ยิ่งมั่งคั่งงดงามยิ่งสุดระดับเปลี่ยนสูงต่ำถูกต้องเป็นระเบียบ และเป็นที่รักอาการว่าร้องอันเพราะพรหมชวนให้ทำนอง ถูกต้องกับลักษณะจิตใจฝ่ายเร่าร้อน หรือฝ่ายสูง เสียงดนตรีและการร้องว่าทำเพลงประดุจเป็นอาหารของลักษณะจิตใจประเภทนี้ เมื่อได้ดูได้ยินได้เห็นจึงเกิดอารมณ์ชมชอบคล้อยตามได้ง่าย หรือจะพูดอีกอย่างหนึ่งก็ว่า ธรรมชาติจิตใจของคนชอบความสนุกสนานสบาย จึงสร้างหาความคิดสร้างสรรค์เครื่องบันเทิงใจเหล่านี้ขึ้น เพื่อบำรุงบำเรอให้มีความสุขความสบาย ยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ เราอาจพูดได้โดยไม่ผิดว่า บุคคลใดไม่ชอบดนตรีชมร้องและพ้องว่า

X

ประจำเป็นนิสัยแต่ละด้านแล้ว บุคคลนั้นต้องเป็นคนใจร้ายอำมหิตอย่างแน่นอน
 คำนวณใดหรือหมู่บ้านใดปราศจากเสียงดนตรีและการร้องรำทำเพลงเป็นนิจกาดแล้ว
 เราอาจทายล่วงหน้าได้ว่าคนในแห่งนั้นย่อมมีใจคอเหี้ยมเกรียมโหดร้ายปราศจาก
 เมตตาปราณีต่อกันเป็นดังหมากรอกกว่าปรกติชนเป็นแน่แท้ ข้าพเจ้าขออ้างถ้อยคำ
 ของเชกส์เปียร์กวีเอกของชาวอังกฤษ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรง
 แปลลงมาเป็นพากย์ภาษาไทยให้เห็นดังต่อไปนี้ ผู้อ่านจงพิจารณาถึงเหตุว่าหมายความว่า
 ว่าอะไร

“ชนใดที่ไม่มีดนตรีการ	ในสันดานเป็นคนชอบกลนัก
อีกใครฟังดนตรีไม่เห็นเพราะ	เขานั้นเหมาะกลืนกบฏปลุกภัย
หรืออุบายมุ่งร้ายฉมังนัก	มโนหนกมีดมีวเหมือนราตรี
และดวงใจย่อมคำสกลปรก	ราวรกรคนเช่นกล่าวมานี้”

ตามที่กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้นจนปลายนี้ ผู้อ่านบางท่านคงจะท้วงว่า ข้าพเจ้า
 ดักรวบรวมของวิชาประเภทนี้มากเกินไปดอกกระมัง ส่วนที่เสียหายก็มีอยู่มากไม่
 ไรหรือ? จริงข้าพเจ้ายอมรับว่าดักรวบรวม เพราะข้าพเจ้ายังมองไม่เห็นว่
 มีส่วนเสียหายอยู่ที่ตรงไหน ความเสียหายตกอยู่ที่ความประพฤติของคนต่างหาก ไม่
 ว่าอะไรทั้งนั้น ถ้าไม่รู้จักใช้ ใช้ไม่เป็นกาลเทศะ หมกมุ่นเพลินเพลินไปแล้วย่อม
 เกิดเป็นโทษเช่นใดทั้งนั้น ในสมัยเก่าก่อนบิดามารดาหรือผู้ปกครองโดยทั่วไป ไม่
 พอใจให้บุตรหลานซึ่งอยู่ในความปกครองฝึกหัดดนตรีและร้องรำทำเพลงรังเกียจว่า
 จะเป็นคนใจแตก หยาบโหย่ง ประพฤติเล่เหลว เต็มกับรำกึ่น่าอาย และหาเสียง
 ตัวก็ไม่รอด ดังกล่าวไว้ในหนังสือประถม ก กา ดังนี้

“อย่าเป็นนักเลง ร้องรำทำเพลง เข้าการอะไร อย่าได้คำนึง อย่าฟังพอใจ
 เสียงเห่เสียงไล่ เครื่องไม่เข้ายา

เปิดองหมากเปิดองพล เปิดองกินเปิดองอยู่ แลเห็นแต่ตา เปิดองแบ่ง
เปิดองข้าว ค่าเหตุนายา เปิดองเลื้อเปิดองผ้า เปิดองค่าจ้างคน.

อย่าเรียนกลองแขก พาให้ใจแตก มันไม่เป็นผล เว้นหน้าบ้าน ว่าคาญ
หุคน เขาว่าเขามัน เครื่องคนินทา."

ที่ท่านกล่าวเตือนและห้ามหวงไว้ดังนั้นก็มีความจริงอยู่บ้าง แต่นั่นมันไม่ใช่
ความผิดของวิชาประเภทนี้ เป็นความผิดของคนต่างหาก เพราะคนจำพวกนั้นมีคน
ชอบพอมาก ใคร ๆ ก็อยากรู้จักคบค้าเป็นเพื่อนฝูง ด้วยพอใจรักใคร่ในวิชา
ความรู้คิดเนื้อต้องใจในฝีมือการกระทำและการแต่งตัวสวยงาม จึงทำให้ภรรย
นักร้า นักรบ นักรบ ดันตัวปล่อยตัวให้เหิงไปตามลม (ตามตำนานกล่าวว่า
คนขรรพเป็นพวกนักเลงเจ้าชู้มีหญิงคิดมาก ก็เพราะคนขรรพเป็นนักรบและ
เพื่อนรำบรอง ความจริงก็คือคนทั้งหลายคิดเนื้อต้องใจในฝีมือคนรำบรอง
ดังกล่าวมานั่นเอง) ถึงกระนั้นก็ จะว่าคนรำบรองเป็นเหตุฉนั้นหรือ ?
ข้าพเจ้าเห็นว่าอย่างเหตุผิดอย่างนั้นเอง เราเห็นจริงด้วยแล้วไม่ใช่หรือว่า วิชา
ประเภทนี้ก่อให้เกิดเมตตากรุณา แบ่งเบาความทุกข์โศกภัยให้เบาบาง
กลายเป็นคนดีมีนิสัยดีมีใจเมตตาต่อคนและโลกนี้ถือว่าเป็นของสูงละเยี่ยดยิ่ง
เพราะที่เข้าในพิธีมงคลต่าง ๆ แต่โบราณตลอดจนปัจจุบัน แล้วจะกลับว่าวิชา
ประเภทนี้ทำให้คนเสียคน เหตุผลไม่คำนึงถึงในตัวชกหรือ ? เป็นด้วยคนหลง
ใหลไร้สติไปเองดองกรรมัง แต่ในปัจจุบันนี้มีการออกไปถึงระบำเปิดองผ้า
ระบำเปิดองกาย นี่เป็นคำราใหม่ ข้าพเจ้ายังไม่กล้ารับรอง ออกจะหนักมือ ขอยัง
ความรับรองไว้ก่อนเพราะยังไม่ได้ตรวจตราให้ถี่ถ้วน

ลัทธิพหุภาพระหว่างการเมืองกับงานประจำ

ดาโอโม

เรื่องการเมืองเข้าแทรกแซงงานประจำนั้น หาใช่ปัญหาเฉพาะประเทศไม่ หากแต่เป็นปัญหาของทุก ๆ ประเทศ จะแตกต่างกันก็แต่ในความรุนแรง อันที่จริง การเมืองและงานประจำเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไป จะขาดเสียซึ่งอย่างหนึ่งอย่างใดมิได้ ฉะนั้น ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าจะทำโดยวิธีใดจึงจะขัดขวางไม่ให้ทั้งสองอย่างนั้นก้าวล้ำรุกรานกัน

ท่านศาสตราจารย์ บัฟเนอร์ แห่งมหาวิทยาลัยคาทอลิกฟอเนีย ณ นครลอสแอนเจลิส ซึ่งได้รับคำยกย่องว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชา Public Administration ได้อธิบายว่า "การเมือง (politics) เป็นสาระสำคัญและจำเป็นแห่งชีวิตดำเนินงานของรัฐบาล แต่อย่างไรก็ดีเป็นการจำเป็นที่จะต้องควบคุมและจำกัดการเมืองให้อยู่ในขอบเขตอันเหมาะสม ซึ่งได้แก่การคิดวางแผนและการแสดงออกซึ่งเจตนาของชุมชน" ส่วนคำว่า "งานประจำ" นั้น ท่านศาสตราจารย์ผู้นี้ได้กล่าวว่าได้แก่ "การปฏิบัติตามเจตนาของชุมชนให้สัมฤทธิ์ผล" จากหลักฐานที่กล่าวมานี้พอที่จะสรุปได้ว่างานทางการเมืองนั้นควรจะมุ่งแต่ในทางคิดและวางแผนนโยบาย ส่วนงานประจำควรจะพุ่งเป้าไปในทางดำเนินนโยบายให้ได้ผลโดยปราศจากการแทรกแซงของการเมือง

ปัญหามุ่งต่อไปว่างานประเภทใด ลักษณะไหนจึงจะวิเคราะห์ให้เป็นงานเกี่ยวแก่นโยบาย และงานลักษณะใด ประเภทไหนจึงจะเป็นงานประจำ ในบางกรณีการวินิจฉัยว่าอะไรเป็นงานเกี่ยวแก่การเมืองและอะไรเป็นงานประจำนั้นมิได้จะยากนัก แต่ในบางกรณีก็แยกกันไม่ออกทีเดียว อย่างไรก็ตาม การแยกงานทั้งสอง

ประเภทนี้จะต้องอาศัยหลักสำคัญไม่น้อยกว่า ๒ ประการ กล่าวคือ ๑) พยายามไม่ให้พวกพรรคการเมืองทำการแทรกแซงกับงานประจำ และ ๒) ให้พวกข้าราชการประจำมีหลักประกันอันมั่นคงว่าจะรับราชการได้สืบไปตราบดีที่ปฏิบัติงานในหน้าที่ไม่บกพร่อง เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๓๓ นาย ซี. เอ. ไคคัสตรา ผู้จัดการเทศบาลนครซินซินนาติ (council-manager แบบสภาและผู้จัดการ) ได้แถลงว่า นครซินซินนาติมีการปกครองที่ตำราแยกการเมืองออกจากงานประจำได้อย่างเด็ดขาด นายไคคัสตราได้กล่าวต่อไปว่า “นับตั้งแต่ได้เข้ารับหน้าที่ผู้จัดการเทศบาลนครทั้งปวงนี้ไม่เคยปรากฏว่ามีสมาชิกสภาเทศบาลคนใดมาขอให้ข้าพเจ้าแต่งตั้งพวกของเขา หรือว่ามาขอให้ข้าพเจ้าลงนามในสัญญา หรือขอให้ข้าพเจ้าทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ของสมาชิกเลย”

อังกฤษเป็นตัวอย่างอันดีแสดงให้เห็นความราบรื่นระหว่างข้าราชการการเมืองกับข้าราชการประจำ พวกข้าราชการประจำซึ่งเคยปฏิบัติงานภายใต้รัฐบาลขุนนายบอดดิ้น หัวหน้าพรรคอนุรักษนิยม ได้ดำเนินงานไปด้วยดีภายใต้รัฐบาลชุดแรกของพรรคกรรมกร ถึงกับนายแรมเซย์ แมคคอนนัล ได้กล่าวด้วยยกย่องไว้ว่า พวกข้าราชการประจำได้ดำเนินงานไปโดยความซื่อสัตย์สุจริตและซื่อสัตย์ซึ้งโดยไม่ว่ากันว่ารัฐบาลเป็นพรรคใด ซึ่งความจริงพวกข้าราชการเหล่านี้จะมีความคิดความเห็นเข้ากับฝ่ายตรงกันข้าม ความจริงมีอยู่ว่าเมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลในประเทศอังกฤษ ตำแหน่งที่ถกกระทบทกระเทือนมีอยู่เพียงประมาณ ๓๐๐ ตำแหน่ง และตำแหน่งเหล่านี้เป็นที่เข้าใจกันแน่แท้โดยปราศจากความสงสัยแต่อย่างใดว่าเป็นตำแหน่งการเมือง ส่วนพวกข้าราชการประจำนับตั้งแต่ตำแหน่งปลัดกระทรวงลงมาหาได้รับความกระทบกระเทือนแต่ประการใดไม่

รูปการณ์ของสหรัฐอเมริกายังไม่เจริญถึงขั้นอังกฤษ สหรัฐอเมริกายังคงดำเนินการถึง ๒ ขั้น กล่าวคือ ๑) แจกให้เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าตำแหน่งไหนเป็น

ตำแหน่งการเมือง และตำแหน่งไหนเป็นตำแหน่งงานประจำ และ ๒) ให้คัด
ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวแก่งานประจำ แต่การแต่งตั้งต้องอาศัยเหตุผลทางการเมือง
กล่าวออกนัยหนึ่งก็คือ สหรัฐอเมริกายังต้องการ merit system อยู่ไม่น้อย เพื่อ
ประโยชน์แก่การวินิจฉัยงานการเมืองและงานประจำ จะขอแนะนำการเปรียบเทียบ
ระหว่างหน้าที่ของข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำมากว่า ณ ที่นี้

ข้าราชการการเมือง

ข้าราชการประจำ

- ๑) พวกสมัครเล่น (Amateur)
- ๒) ไม่จำเป็นต้องเป็นพวกเทคนิค
- ๓) เป็นพวกพรรคการเมือง
- ๔) ชั่วคราว
- ๕) มีการติดต่อกับประชาชนมาก
- ๖) ติดต่อกับฝ่ายนิติบัญญัติมาก
- ๗) งานส่วนมากเกี่ยวแก่การวาง
นโยบาย
- ๘) พิจารณาตัดสิน
- ๙) มีงานเกี่ยวแก่การประสานงานเป็น

ส่วนมาก

- ๓๐) อยู่ภายใต้อิทธิพลของมติมหาชน

- ๑) พวกอาชีพ (Professional)

- ๒) พวกเทคนิค

- ๓) ไม่ใช่พวกพรรคการเมือง

- ๔) ประจำ

- ๕) ทำการติดต่อกับประชาชนน้อย

- ๖) ติดต่อกับฝ่ายนิติบัญญัติน้อย

- ๗) งานเกี่ยวแก่การวางนโยบายมีอยู่เป็น
ส่วนน้อย

- ๘) ให้คำปรึกษา

- ๙) ต้องดำเนินงานเป็นส่วนมาก

- ๓๐) อยู่ภายใต้อิทธิพลของผลแห่งการศึกษา
ยากันคว่ำ

ทั้งนี้ถ้าถามว่า หากจะว่าข้าราชการประจำไม่มีส่วนในการวางนโยบายเสียเลย
นั้นย่อมไม่ถูก พวกข้าราชการประจำมีทางช่วยในการวางนโยบายได้หลายทาง ที่
สำคัญที่สุดได้แก่การเสนอรายงานผลของการศึกษาค้นคว้าและสำรวจ พร้อมทั้ง
เสนอความเห็นและคำแนะนำ.

เจ็ดวันในอินเดีย

คัดจากจดหมายหม่อมราชวงศ์หญิง นิวัดวาร์ โสณกุล
ถึง หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิ์กุล

เราออกจากคอนเมืองเมื่อเวลาบ่ายตรง และภายหลังที่ได้เดินทางมา
ราวสี่ชั่วโมงครึ่งเราก็มารู้สึกตัว แต่ต้องรอนเวลาเข้ามาเป็นสามโมงเช้า ต่อม
เป็นที่เรามาถึงน้อยที่ตำบลคัมคัม เรือบินมาถึงก่อนเวลาเล็กน้อยทั้ง ๆ ที่ต้องหลบพายุ
แต่เมื่อออกมาออกไปกลางทะเลเมื่อตอนผ่านอย่างถึง ที่กักตักตัว มี ดร. กาดิทัส นาคัน
โบราณคดี พระภิกษุถึงกาชชี ชินวัตนเด่น กับอาจารย์ทาส์คุปต์ มีพวกมาดัยมาด้วย
แต่ยังมีนายโฆษ ผู้ช่วยเลขาธิการของผู้นำเจ้าราชการแคว้นเบงกอล มาต้อนรับใน
นามของรัฐบาล และพาพวกเราไปพักที่โฮเตล Great Eastern ข้างในเมือง ตั้งแต่
นี้ไปจนตลอดเวลาที่เรายังอยู่ในอินเดีย รัฐบาลอินเดียกรุณาต้อนรับเป็นแขกทุก
สถานที่ เวลาบ่ายนายโฆษพาไปชมพิพิธภัณฑ์ของรัฐบาล ดร. นาค อาธามา
ช่วยพา ได้อธิบายอยู่ไม่ได้หยุดปากตลอดเวลาจนเที่ยงเศษ พิพิธภัณฑ์สถานที่
กว้างขวางใหญ่โต ถ้าจะดูให้ละเอียดวันหนึ่งก็ไม่ได้เสร็จแม้เพียงแต่เฉพาะ โบราณคดี
ประเภทเดียว ถ้าพิพิธภัณฑ์ที่กรุงเทพฯ มีมากมาย พอที่จะจัดอย่างนี้ได้คงจะดีขึ้น
มาก แต่เห็นจะต้องการที่อีกสักสิบเท่า

ระหว่างอาหารกลางวันแล้วกับตอนบ่ายเป็นธรรมเนียมในอินเดียไม่กำหนด
ให้ไปไหนเพื่อจะหลีกเลี่ยงความร้อน ฉะนั้นเราจึงรออยู่จนเย็นราวบ่ายสี่โมงจึงเริ่มออก
จากโฮเตล แต่ตอนนั้นไม่มีเวลาจะได้ไปเที่ยวดูอะไรมากนัก เพราะเป็นวันวิสาขบูชา
บรรดาคณะพุทธศาสนิกพากันเชิญให้เราไปเยี่ยมสถานที่และร่วมงานฉลองวิสาขะของ
เขา ก่อนที่จะไปงานวิสาขะได้ไปแวะที่วัดมหายานแห่งหนึ่ง ออกจากนี้ไปที่ชาครัม
ซึ่งมีชื่อว่า นาดันทาวิทยาสถา เป็นของพุทธศาสนิกชาวสิงหลซึ่งตั้งเป็นมหาวิทยาลัย

ตั้งแถวท่าทางคับแคบที่สุด ในวันนี้มีคนมามากด้วย เข้าไปในห้องประชุมห้อง
โหลโซมตามกัน แล้วเขาพาเข้าไปในวิหารเล็ก คณะผู้สังเกตท่าหอราชกรมานุสรณ์
ทวดพระแก้ว จุฑารูปเทียนนมัสการพระประธาน มีใครๆ อยู่กันมากเช่น ดร. นาค
เป็นต้น แล้วพระเขามาสดุดี“พาหุ”ให้พร แล้วกลับออกไปห้องประชุม มีพระองค์หนึ่ง
มาสดุดีคาถาซึ่งแต่งขึ้นต้อนรับพวกเรา แล้วคนล้อมแน่นฟังไม่ค่อยได้ยิน เขาถวาย
สำเนาเพื่อเป็นภาษาบาลีแปลเป็นภาษาอังกฤษ

ออกจากรั้วไปยังมหาโพธิ์สามัคคี มีพืชคล้ายๆ กับที่เจ้านาย แต่เขาขอให้
พ่อพูดปราศรัยพวกพุทธศาสนิกด้วย ในงานหลังนี้ในห้องประชุมมีคนหลายร้อย แต่
ห้องขนาดเล็กเท่าโบสถ์วัดราชบพิธเท่านั้น ตอนนั้นเกิดพายุใหญ่ ฝนตกฟ้าร้องนานของ
ทั่วไปหมด คนที่นั่งพูดกันอย่างไทยๆ ว่าเป็นฤกษ์ดี แต่ถึงอย่างไรก็จริงจังๆ เพราะ
อากาศที่อบอ้าวร้อนจัดกลายเป็นเย็นสบาย แล้วงานนี้ราวสองทุ่ม ต้องรีบกลับมา
กินข้าวที่โฮเตล แล้วไปชมรถไฟซึ่งออกจากกักตักตักจวนสี่ทุ่ม เราได้รถด่วน
เป็นของเราคนหนึ่ง มีชาวประจักษ์คนหนึ่ง ที่สถานีเต็มไปด้วยพลเมืองนอนหลับ
เห็นเป็นแถวยาวสุดสายตาที่ชานชาลาทุกด้าน มีทั้งผู้หญิง ผู้ชาย และเด็ก

เรามาดูสถานี คยา เวลากลางโมงเช้า มีเจ้าเมืองและข้าราชการประจำจังหวัด
มารับ พาไปบ้านพักของจังหวัด รับประทานอาหารเช้าแล้ว เจ้าเมืองจัดรถยนต์
ให้เราไปกับนายศรีนิเวศ หัวหน้ากองโบราณคดีประจำจังหวัดไปโพชคยา ตามทาง
ที่ไปมองเห็นภูเขาสูงอยู่ฝั่งโน้นของแม่น้ำแควน้อย เป็นภูเขาที่ขึงในอากาศ
บรรยายสดว่า “.....ภควา, คยาบิ วิหริติ คยาสิเส.....” บริเวณแถวนี้จึงได้ชื่อ
ว่า คยาดีประเทศ ได้ความว่าชื่อแปลว่าหัวของ“คย” ซึ่งเป็นคำแผลงมาจากคย
ก่อนพุทธกาลจากคำว่า คช หรือ ช้าง นัยว่า...เคยมีช้างรายที่เป็นยักษ์อยู่ในแถบ
เส้นทางรถยนต์ซึ่งขบวนขบวนจะเร่ราวครึ่งชั่วโมงถึงโพชคยา เมื่อจวนถึงแต่เห็น

ยอดพระสถูปตั้งตระหง่านอยู่กลางทุ่ง แต่แท้จริงส่วนล่างที่เป็นพนักของพระสถูประดับต่ำกว่าพนักปัจจุบันเห็นจะไม่น้อยกว่า ๘ เมตร ที่ฐานหลัง (ตะวันตก) ของพระสถูปมีคนโพธิชนิยมยกฉัตรพญาคอมาจากพระมหาโพธิ์ดงก็ แดงแม่ตนเองก็ใหญ่โตเก่าแก่ มรณพินคองทั้ง ตามเรื่องที่เขาเล่าให้ฟังว่า ผู้มีอำนาจที่ไม่ใช่พุทธศาสนิกได้มาพันทั้งหลายครั้งแต่ก็ไม่ตาย แม้สมัยหลวงจีนยวงฉ่าง ท่านหลวงจีนก็เล่าว่าพันทั้งกันมาแล้ว ด้านตะวันออกของคนโพธิ์มีแท่นหินสลัก ซึ่งบอกกันว่า เป็นวชิราสน์ที่ประทับพระพุทธเจ้าเมื่อครั้ง เราได้เอารูปเทียนแฉะนาอบไปจากกรุงเทพฯ แฉะถึงแม้จะทราบไม่ได้แน่นอนว่าเรื่องเดิมเป็นมาอย่างไรแน่ แฉะวชิราสน์เองจะได้ประทับจริงหรือไม่ก็ตาม เราก็ก้าวใจมัสการพระพุทธเจ้าแล้วตั้งวชิราสน์ด้วยนาอบนั้น คือไปทางตะวันออกเฉียงเหนือของวชิราสน์มีเตาหินเตาเดียวเรียงเป็นแถวขนานไปกับกำแพงหินเตาเดียว ซึ่งเขาเล่ากันว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จกรมกลับไปกับมาในเมื่อได้ตรัสรู้แล้ว

ในที่ที่สุดของบริเวณจงกรมนี้ มีท่อน้ำหนึ่งซึ่งขุดจากใต้ดินไปหยุดยืนบนพระพักตร์กลับมาทางทิศโพธิ์ดงก็ แล้วจึงไปเสวยบิณฑุฑฑิตที่โคนไม้ต่างๆ แห่งละ ๗ วัน ซึ่งออกมาทางด้านตะวันออกของโพธิ์ดงก็ ระยะทางก็ต้องเดินจึงมาสู่คดงที่มุมตะวันออกเฉียงใต้ ว่าเป็นสระมุจลินท์ซึ่งพระยานาคขึ้นมาปรกพระองค์พระพุทธเจ้าระหว่างที่ฝนตกใหญ่ ที่เหล่านมเตาหินของพระเจ้าอโศกหมายไว้โดยมาก ประมาณเที่ยงกลับมา

เมื่อมองดูเขาคายาสัตรีในเวลาดังกล่าวนั้น เห็นกันว่าพระพุทธเจ้าท่านทรงพระดำเนินไปมาในแถบนี้ ในฤดูเดียวกันกับที่เราไป เราได้หนึ่งร้อยตรีสะดวกสับายยังรู้งัดรอนแทบตายเหมือนปรอทจะกว่า ๓๐๐ ฉะนั้นจึงเป็นการน่าหนักกว่าใจความของอาภิศตปริยายสูตรซึ่งทรงสอนในคยาสัตรีประเทศเมื่อใกล้เวลา

ศรีสุริยวงศ์ดำใจอะไร ๆ ก็เป็นไฟไปทั้งหมด เป็นการเปรียบเทียบซึ่งเกิดจากเหตุการณ์แวดล้อมโดยไม้ต้องสงสัย เวลาเย็นชนรยอันออกไปที่โพชคยาใหม่ในงานฉลองวิสาขะงานฉนวน ได้ทราบข่าว นายมาตุร เจ้าเมืองซึ่งเป็นอินทรีเริ่มคิดใหม่ขึ้นเป็นครั้งแรกในบัดนี้ เขาได้โทรเลขมายังสถานทูตอินเดียในกรุงเทพฯ เชิญให้พ่อไปเป็นประธานเมื่อเวลาไปถึงมีผู้คนมากท่งข้าราชการท่งคนอื่น ๆ มีรัฐมนตรีว่าการคลังคนหนึ่ง กับรัฐมนตรีว่าการศึกษาอีกคนหนึ่ง เป็นรัฐมนตรีของแดนพิหารมาคอยต้อนรับพวกเราอยู่ด้วย เมื่อถึงยงคบุรีกันเสร็จแล้ว ได้เริ่มงานเวลาจวนทุ่ม โดยพระภิกษุบุญญานันทเถรชนลวดให้พร ลวดอะไร ๆ อย่างไทยหลายอย่าง ลงท้ายด้วย "ภวตุสัพพ" แล้วนายมาตุร เจ้าเมืองยงคบุรีพูดในฐานะเป็นนายกกรรมการรับแขก กล่าวถึงความคิดที่จัดให้จัดงานวิสาขะขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อจะได้ประสานสัมพันธ์ของพลเมืองโดยไมต้องคำนึงถึงชาติศาสนาใด ๆ แล้วแสดงคามยินดีที่พร้อมมาเป็นประธาน ซึ่งเขาถือว่าเป็นการที่ได้พุทธศาสนิกมาพร้อมเพรียงกัน เช่น ไทย พม่า ลังกาในอินเดีย แล้วพ่อพูดเป็นภาษาอังกฤษ แสดงความยินดีที่ได้เห็นวาระรัฐบาลอินเดียมีใจโอบอ้อมอารีทะนุบำรุงหลักธรรมโดยไม่เลือกว่าเป็นศาสนาใด ซึ่งชาวไทยเรากล่าวว่าเป็นรัฐประศาสน์นโยบายสำคัญที่พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงปฏิบัติเรื่อย ๆ มาทุก ๆ พระองค์แล้วได้พุทธเจ้าแสดงบุญคุณที่เขาได้เชิญให้มาร่วมงานด้วย

ต่อจากนั้นมารบ่าให้พรซึ่งคณะมหาวิทยาลัยด้านคินิเกตนตั้งมาช่วย ระบุว่า เป็นความคิดของมหาวิทยาลัยทักดาจน เพื่อปรับปรุงวัฒนธรรมโบราณของอินเดียให้คงที่อยู่ได้โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เป็นความคิดของท่านระพินทรนาถฐาคุรแต่ครั้งโน้น เวลาประมาณทุ่มครึ่งพวกเราตลาจากงานหนักกลับไปคยาเพื่อเดินทางต่อไป รถไฟออกประมาณสองทุ่มเศษ กินข้าวเย็นในรถ

รุ่งขึ้นเวลาประมาณตีห้ารถไฟผ่านสถานี กาดี้ และอีกไม่นานก็ถึงสถานพาราณสี มีเทศา เจ้าเมือง ผู้บังคับการตำรวจภูธร กับคณะกรรมการจังหวัดมา

รับ เราเดินทางไปด้วยรถโดยสารเป็นเวลาประมาณ ๒๐ นาที เข้ามัดการท
มุดคนชุกชุมอาหารที่เขาส่งร้านใหม่ แต่เขาพาไปดูซากวัดตั้งมารามที่เขาจุดพบใน
บริเวณมฤคทายวันหลายแห่ง จากนั้นเรากลับเข้ามาในเมืองแล้วไปดูโบสถ์หิน
เรียกว่าวัดศิวนาถ แต่วิหารหลังนี้ว่าสร้างใหม่ เพราะของเดิมถูกพวกอิสลามพังเสีย
ซากของเดิมก็ยังมียุทธาพาไปดเหมือนกัน ก่อนเขาคงถอยครองเท้า แต่ในหน้า
ของพนาไปหมด เราช็อคอกไม้ไปวางที่วัดดังคแล้วออกมา เขาเขาปุนมาบายที่หน้า
ผากเป็นการให้พร

จากนั้นเราขึ้นรถโดยสารมาแม่น้ำคงคาไปวังมหาราชามีชื่อว่า รามนคร มหา
ราชาทรงเชื้อเพื่อเชิญเราไปกินของเช้า แต่กว่าจะคุอะไรเสร็จไปถึงวังมหาราชารว
ดหรือห้าโมงเช้าได้ วังใหญ่โตมาก มีทหารเฝ้า แต่งตัวด้วย มหาราชาสั่งตั้งลงมา
รับที่เชิงบันได มีมหาดเล็กเชิญพระกตด้วย แล้วทรงพาขึ้นไปถึงที่ ๆ ตั้งโต๊ะอาหาร
จากโต๊ะที่เรานั่งมองลงไปเห็นแม่น้ำสวยงามมาก มหาราชาส่งไม่ด้วยแต่ประทับร่วม
โต๊ะด้วย ท่านถือน้ำมันโยราณที่ไม่ร่วมกินกับคนต่างศาสนา รับตั้งออกด้วยขอ
โทษ มหาราชาส่งคนเป็นหนุ่มชั้นชราวด ๒๐ ปี ทำทางเรียบร้อย ฮาย ๆ ทำให้นั่งถึง
ดื่มเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ ได้ทราบว่าเป็นแต่งงาน แต่มหาราชไม่ออกเราเลยไม่
ได้เห็น เสร็จจากกรากินของเช้าแล้ว มหาราชาทรงพาไปดูห้องต่างๆ ในวังและดูอาคาร
ต่างๆ มีพระบรมมหาราชวังของพระเจ้าบรมนามาภิไธยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
พระราชทานมหาราชแห่งพาราณสีเมื่อคราวเสด็จประพาสที่เมืองนั้น นอกจากนั้นก็มี
สิ่งของต่างๆ ซึ่งทำในเมืองนั้นเอง ซากลับจากวังรามนคร เรามาทางเรือเดินเลียบ
ตามฝั่งน้ำคงคา แต่เห็นบ้านเรือนตั้งตระหง่านอยู่บนฝั่งเพราะฝั่งชันมาก เห็นเขา
กำลังเผาศพตามฝั่งแม่น้ำคงคาเหมือนที่เคยได้ยินเรื่องราวมา กลับมาพักที่วังของ
มหาราชในเมือง

หลังจากอาหารกลางวันแล้ว พ่อค้านามช่อเตี้ยง คือ ผกาดีมาชาย ด้วย
 มาก ผมอตะเอียด เราซื้อไว้หลายผืนเพราะเป็นของมช่อเตี้ยงมาแต่กรุงพททกาล
 ตอนบ่ายไปตมมหาวิทยาลัยฮินดู นอกเมืองพวารณดี ที่ทางกว้างขวางมาก มีตกด้า-
 หรับพังปาฐกา ตักด้าหรับนิตติพิท บ้านอาจารย์ โรงเรียนสำหรับตกลถาน
 อาจารย์ มีทุกอย่างจนกระทั่งโรงไฟฟ้าแต่ละประปา เป็นเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ เพียงแต่
 แผนกสันตักฤตก็มตักใหญ่โตแล้ว เตี้ยงขายที่เรามีเวลาน้อยไม่ได้ดูทั่ว คำว่า “มหา-
 วิทยาลัย” มีที่นาตั้งเกตุอยู่ เขาเรียกว่า “วิศววิทยาลัย” ส่วน College เรียกว่า
 “มหาวิทยาลัย” จากนั้นไปดูแผนกอินเดียทำด้วยหินอ่อน มีเขาทะเลเดเมน่า สูงตา
 ถกตามที่เขาใจว่าจริง เขาเล่าให้ฟังว่ามีคนรักชาติแรงกล้าคนหนึ่งควบคุมทำชน
 เติงวณเบณฑศกตติช ก่อนจะเข้าไปต้องถอดรองเท้า สถานที่เขาเรียกกันว่า
 “ภารตมาตามณที่” รถไฟออกจากพวารณดีราวทุ่มหนึ่ง

รุ่งขึ้นเดินทางในรถไฟเกือบตลอดวัน ร้อนอย่างไม่เคยนึกว่าจะมีอากาศร้อน
 ได้อย่างนี้ ต้องเปิดพัดลมและเขานาตบหน้าตาอยู่เดมอ ต้องข้างทางเกือบจะเป็นทะเล
 ทราบก็ว่าได้ ถึงเตงราวอย่าค่า พอถึงก็เกิดพายุฝนตบไปหมด ต้องคอยจนพายุ
 สงบ มีข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศของอินเดียและองครักษ์ของผู้สำเร็จราช
 การมารับ เสด็จผ่านเข้าเมืองเห็นวงทำด้วยหินสีแดงสูงตระหง่านอย่างที่เราไม่
 ค่อยจะมีอะไรสูงเช่นนั้น ครั้นถึงกลางตลาดมีผู้เหวี่ยงามมัสยิดทำด้วยหินแดงสูง
 ใหญ่เราตรงไปยังจวนผู้สำเร็จราชการ เอ็ด เมานต์เบตเคน แห่งพะม่า ท่านลงมา
 รับเราที่รถจอดพร้อมกับเดดี แพมิล่าบุตร แต่เดดี เมานต์เบตเคนไปตรวจการบรร-
 เทาทุกขทางแดนกษมิมิและราชปุตฐาน ท่านผู้สำเร็จราชการปรับทุกข์ว่า นิ่งประชุม
 เรื่องประเทศไชเคอราบัตทางเตคคานมาตัง ๕ ชั่วโมงแล้วยังไม่เสร็จ มอบเราให้
 บุตรพาไปดูห้องแล้วกลับเข้าไปนั่งประชุมอีก

ทำเนียบหรือวังผู้สำเร็จราชการฯ ด้านหน้าเป็นส่วนรับแขก ใหญ่โตโอโถง
 มีห้องพระโรงออกชนนาง มีเกอพระนกกมกฏทองตงคู่ มีห้องกินข้าว ห้องสมุด
 ห้องประชุมรัฐมนตรี ห้องเต็นท์ว่า ๆ ฯลฯ หลังเข้าไปเป็นตึกสามชั้น เดินถึงถนนกับสวน
 หน้า แบ่งเป็นสองปีก ปีกทางทิศเหนือชั้นสอง ท่านผู้สำเร็จราชการอยู่ ส่วนปีกทางทิศ
 ใต้ชั้นเดียวกันยกให้พวกเรานั่ง ชั้นล่างเป็นที่ให้แขกอยู่บ้าง เป็นห้องทำงาน รับแขก
 กินข้าว ของท่านผู้สำเร็จราชการในเวลาปกติบ้าง แยกที่อยู่ชั้นล่าง เป็นแขกชั้น
 รอง แต่ก็มีเช่นเจ้าผู้ครองนครโกบาค และมหาราชาปัตยาธา ชั้นล่างมีแขกชั้น
 รองลงไปอีกบ้าง และพวกราชสำนักของท่านผู้สำเร็จราชการบ้าง เมื่อเจ็ดค่ำมีคำ
 พาดห้องเสร็จแล้ว มองครักษ์เข้ามาคิดต่อให้ความสะดวก เช่นถามว่าชอบกินอะไร
 บ้าง เป็นต้น

เวลาต้องหุ้มผ้าไปกินข้าวพร้อมกับท่านผู้สำเร็จราชการ มีแขกอื่นมาบ้าง
 เช่น นายกฤษณ เมฆอน เป็นต้น ตั้งเถิดว่าข้าราชการใหญ่โตที่เป็นชาติอินเดีย
 เช่นนายคณ (เป็นทชอินเดียของกฤษ) และบัณฑิต เนหรู นายกรัฐมนตรี แต่งตัว
 อย่างอินเดียทุกเมื่อ ไม่แต่งฝรั่งเลย เสร็จแล้วไปดะครพูด

วันรุ่งขึ้นของครักษ์ออกคนหนึ่งมาพาไปเที่ยว ทนมองครักษ์ ๕ คน ประจำผู้
 สำเร็จราชการ แต่ไปราชการหรือบวชเสีย ๒ เหลืออยู่เพียง ๓ ผลัดเวรกันประจำ
 ผู้สำเร็จฯ คนหนึ่ง ท่านผู้หญิงคนหนึ่ง กับพวกเรานั่งคนหนึ่ง วันนั้นเขาพาไปดูเมือง
 โบราณ เรียกว่า ปราณกิตา มีซากกำแพงก่อด้วยหิน ดูเหมือนจะสมัยโมกุล
 แต่สร้างข้างบริเวณซึ่งเคยเป็นเมืองอินทปรดิธสมัยมหาภารตซึ่งโบราณยิ่งกว่านั้น
 น่าเสียดายที่ไม่มีอะไรเหลือจากครั่งมหาภารตเลย แต่ที่จริงไม่ควรจะหวังให้เหลืออยู่
 ได้ แล้วไปดูพิพิธภัณฑสถานโบราณจากท้าวปอเซียกตาง คือของจำพวกสมัยโมเหโนโด
 จาโร และตึกกิลดา ตลอดจนดินแดนที่เคยวนเรียกว่า Chinese Turkistan คำวน
 อุปทูตไทยเชิญกินข้าวที่สถานทูต

วันที่ ๒๗ ของครกษออกคนหนึ่งมาพาไปท่หอสูง เรียกว่า กุศัม มินาร สูง ๒๓๘
 ฟุต เติ้นผ้าศุญญ์กลางฐานล่างยาว ๔๗ ฟุต มีบันได ๓๗๗ ขั้น เป็นหอคอยสำหรับ
 พระชนไปสวด สัรวาเมอ ค.ศ. ๑๒๒๐ ของครกษพาไปได้ว่า มมหารานองค์หนึ่ง
 ขึ้นไปกระโดดจากยอด เดยด้วยชาติเป็นท่อน ๆ เทียดตกตามระเบียบชั้นต่าง ๆ หน้า
 หวดตลี้ยงวมาก เวลาขึ้นไปเหนื่อยแทบแย่ ทนหมเฝ้าเหล็กพระเจ้าจันทรคุปต์ มี
 จารึกแสดงความเก่งกล้าของพระเจ้าจันทรคุปต์ ผู้ประดิษฐ์านวงศ์เมารยะที่ปาฏลิ-
 บุคร จากนั้นออกไปนอกเมืองระยะทางจวนครึ่งชั่วโมงโดยรถยนต์ ไปเมืองร้าง
 โบราณชื่อ ศุขัตติยาคติ เป็นเมืองบ้อมของพระเจ้าศุขัตติ นัยว่า ๆ มีประตูถึง ๕๒
 ประตู บ้อม ๕๖ บ้อม ทนออกเมืองนมทางเดินทำด้วยหิน คัดตรงข้ามทุ่งนาออกไป
 ระยะทางสัก ๕ เส้น เป็นที่ฝังพระศพพระเจ้าศุขัตติ มีบ้อมคหอรบด้อมรอบ เวลา
 บ่ายไปคุดังแดงที่เราผ่านมาเมื่อวันแรก รัฐบาลรักษาไว้เป็นโบราณสถาน ดึงแดง
 งดงามอย่างน่าประหลาด เราเข้าทางด้านตะวันตก ซึ่งเป็นหน้าวัง มีพลับพลาซึ่ง
 เรียกว่า ดิวน มีที่ประทับพระเจ้าแผ่นดินเวลาออกขุนนาง ข้างที่ประทับมีประตูเล็ก
 เดินเข้าประตูเล็กไปทะลุออกพระที่นั่งข้างใน ด้อมรอบส่วนซึ่งเขารักษาไว้งดงาม มี
 ที่ประทับฝ่ายในทำด้วยหินอ่อนขาว มีรางน้ำผ่านกลางระเบียบด้านหน้า เข้าไปเป็น
 บ่อน้ำพวยกกลางด้านหน้า ว่าในสมัยกษัตริย์โมกุลประทับนั้น ใช้น้ำไหลมาตามแนว
 คดอด เพื่อบรรเทาความร้อน ด้านหน้าหลังวังบนกำแพงด้านตะวันออกทำนอง
 พลับพลาสูงที่พระบรมมหาราชวัง หินอ่อนตามกำแพงสลักลวดลาย เป็นข้อใบไม้
 ดอกไม้ เขาพลอยดีต่าง ๆ บ้าง หินและโมราบ้าง ประดับด้วยสิ่งงดงามที่สุด ห้องน้ำ
 ก็ทำพิสดารมาก มีอ่างอาบนารอนนาเย็น สำหรับพระเจ้าแผ่นดินห้องหนึ่ง พระมเหสี
 อีกห้องหนึ่ง เวลาเราเข้าไปต้องถอดรองเท้า จากนั้นต้องถอดที่ปัก เพราะจวน
 จะทุ่มหนึ่งแล้ว หมดเวลา เพราะเหตุที่เรารีบเชิญไปงานวันชาติของอาฟกานไว้

เราต้องรีบกลับมาผลิตเครื่องแต่งตัวไปงานซึ่งทำที่โมสร์ จิมคานา มอปปทอาฟฟาน
 รับรองอยู่ที่ประเทศ มีคณะรัฐมนตรีและอุปถดเป็นอันมาก ผู้สำเร็จราชการ
 กับรักไป แต่ท่านผู้หญิงซึ่งกลับมาได้นั้นหนึ่งได้เดินทางไปอีก เนื่องจากพระราชการ
 เกี่ยวกับหนาทบรเทศทุกข ทางเดินเดิมไปด้วยพวกอื่นที่เคยอยู่ทางแดนตะวันตก
 ซึ่งคนแบ่งเป็นปากีสถาน พวกเหล่านั้นอยู่ไม่ได้ต้องอพยพเข้ามาทางอินเดีย
 รัฐบาลต้องกางเต็นท์และทำที่พักชั่วคราวให้อยู่ เขาว่าพวกอื่นคืออพยพมาอินเดีย
 ๕ ล้านคน และคนมุสลิมอพยพไปปากีสถานอีก ๕ ล้านคน คณนายกรัฐมนตรียิน
 ไปกินข้าวที่บ้านพัก มีหลานสาวเป็นแม่บ้าน รับแขกเก่ง เป็นลูกสาวเอกอัครราชทูต
 อินเดียประจำมอสโค (นางวิชัยดิษฐ์ บัณฑิต)

วันที่ ๒๘ เข้า เราออกเดินทางไป Agra โดยรถยนต์ แต่จะดูลู่เหว่ยามา
 มลียตักกลางเมืองเดลีก่อน ที่ไหนเก็บหนังสือโกหร่าน ซึ่งอาดัมยพระมะหะหมัด
 เขียนเอง และมีหมวดพระมะหะหมัดอยู่หนึ่ง ใ้ดูจนแจ่มใสได้ทิมไว้อย่างพิสดาร
 ดูลู่เหว่ยานี้เวลาขับรถผ่านไปรู้สึกน่าดูมาก เทวรูปสูงตระหง่าน แต่แท้จริงเมื่อขับ
 ไปแล้วก็ไม่เห็นมีอะไรนัก การเดินทางไป Agra นอนจตุสด เมื่อพ้นจังหวัดเดลี
 ไปเข้าจังหวัดมถุรา อังกฤชเรียก Muttra แต่รัฐบาลเนहरुว์เรียก ตั้งให้เขียน
 เป็นอักษรโรมันตามแบบสันสกฤตว่า Mathura แถบนี้เคยเป็นที่อยู่พระกฤษณ มี
 อะไรต่ออะไรเกี่ยวข้องกับพระกฤษณะเต็มไปหมด เช่นข้างทางมีไม้ชนิดหนึ่ง เป็นพุ่ม
 เตย ๆ มีแต่ก้านไม่มีใบ มีลูกก้างผลิออกแดงไปทั้งพุ่ม เด่ากันว่าพระกฤษณะ
 โปรดเสวยนัก ในเมืองมถุราซึ่งเป็นที่ตั้งทวารวดี กัมพูชารัตนของอินเดีย
 แต่เราไม่มีเวลาจะแวะ นอกเขตเมืองออกไปยังมีหมู่บ้านชื่อ ปณทอน ว่าเป็นที่
 ประสูติของพระกฤษณะ เดินทางมาราว ๕ ชั่วโมง ถึง Agra มีเจ้าเมืองกับผู้บังคับการ
 คำนวณมารับที่ไฮเตด วันนี้อากาศร้อนจัดเหลือกำลัง พอ ๆ กับวันที่ชนรกลไฟจาก

พาราณสีมาแต่ เราได้อยู่จนเย็นจึงออกจากโฮเต็ลไปยังวังในเมือง วังนี้คล้าย
ที่เดิมมาก ทำด้วยหินแดงตั้งตระหง่านอยู่ข้างฝั่งแม่น้ำยมนา ที่ในวังมีสระใหญ่
พันห้าร้อยยี่สิบเอ็ดวา เป็นลายเหมือนปูพระมณี ใต้เป็นแถวสำหรับ
ให้คนลงกราบ ข้างใต้พระราชมณเฑียร ทางที่จะเข้าไปผ่านสวนซึ่งรัฐบาลรักษาไว้
งดงาม ต้นนามหญ้าเขียวชะอุ่ม แรกเข้าไปถึงที่ออกขุนนางและราชทูต มีพระที่นั่ง
คล้าย ๆ ที่เดิม เป็น ติวาน ข้างหลังท้องพระโรงเข้าไป เป็นที่ประทับ มีคานหักพระ
มเหสี พระราชบิดา และเทพกษัตริย์มณเฑียร ว่าเป็นของ ซาจาฮาน สร้าง คำนใน
ที่สถิตยประทับของพระราชโอรส กับออกคองหน่งทำด้วยหินอ่อนขาว สลักดวดคล้าย
ประดับหินและพลอยดี มีมุขเด็จทำด้วยหินอ่อนขาว จากมุขเด็จมองไปเห็น Taj
Mahal อันเป็นอนุสรณ์สาวรัชซาจาฮานสร้างอุทิศพระราชทานพระมเหสี ซึ่งทุกวันนี้
เรียกกันว่า มุมตาสะฮาน แปลว่า วังงาม หรือความงามแห่งพระราชวัง นัยว่า
เมื่อพระองค์จะสิ้นพระชนม์ โปรดให้อำมาตย์มาประทับที่มุขเด็จ เพื่อได้ทรง
มองดูตมภ์พระชายาที่รักเป็นครั้งสุดท้าย ส่วนพระองค์เองนั้นเมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว
พระราชโอรสได้เชิญพระศพไปฝังไว้ใน Taj Mahal ด้วยกันกับพระมเหสี

ภายในพระราชวังนอกสวนหนึ่ง เป็นคานหักของมเหสีพระเจ้าอัครบาทว่า
ถิศาตนาฮินด และมีตมภ์คล้ายสระใหญ่ ๆ แต่มีดวดคล้ายหินและถมเข้าไป
ด้วย มีช่องไว้ประดิษฐานเทวรูป มีอรรดาธิบายว่า พระเจ้าอัครบาททรงเป็นพระมหา
กษัตริย์ที่กว้างขวาง มีพระราชประสงค์จะเชิดมณเฑียรตามของ พระองค์ให้
กตมภ์ด้วยกับคานหักฮินดของพลเมือง ในการไปชมพระราชวังที่ Agra นี้ มีทิว
ทัศน์ของโบราณคดีเป็นคณมณเฑียรในทางนามมากชื่อ ชูเชน ได้ปริญญา M.A. พด
อังกฤษจะต้องแคว่งง่าย ออกจากพระราชวังชมรถผ่านภูมิประเทศที่ด้วยงามเป็น
ฉะไปสักไม่ถึง ๑๕ นาที ก็ถึงอนุสรณ์สาวรัช Taj Mahal อันมีชื่อเสียงโด่งดัง นัก
เขียนชาวตะวันตกเรียกว่า "ความฝัน ที่ผูกพันจากหินอ่อนขาว"

เริ่มเดินทางเข้ากตังพรงเพรดเลี้ยวแล้ว คือประเทศแรกซึ่งห่างจากอนุเสาวรีย์
 ดัถ ๓๐ เส้น ระหว่างประเทศกับอนุเสาวรีย์มรนาฟ มัตนไม่ต้องข้างรางนารปราง
 ตั้งระหง อนุเสาวรีย์ตั้งอยู่บนแท่นหินอ่อนสีเหลืองมโหฬาร เกือบเท่าบริเวณทักษิณพระ
 ปฐมเจดีย์ มีปราสาทหินอ่อนรปรางคล้าย ๆ minaret อยู่ด้าน อนุเสาวรีย์อยู่กลาง
 ที่ทางในอนุเสาวรีย์เป็นหินอ่อนขาวสลักประดับพลอยและหินสีต่าง ๆ เป็นลายดอก
 ไม่ใบไม้ มีทับหินอ่อนสลักดลวดลายวิจิตรพิสดาร ๒ ทับเหมือนกบฏาเป็นทวยพระ
 ศ์พพระเจ้าชาฮานและพระมเหสี แต่มีบันไดลงไปใต้พื้นยังที่ไว้หีบพระศพจริง ๆ ที่
 ยอดอนุเสาวรีย์ทำเป็นโดม ว่าได้ตัดส่วนเป็นอย่างคียง จนกระทั่งเมื่อคนทำเตียงอยู่
 ข้างล่างเตียงนั้นจะกองกวางชันชันไปอีกนาน

รุ่งขึ้นวันที่ ๒๔ เวลาประมาณ ๘ นาฬิกา ออกเดินทางโดยรถยนต์เข้าป่าไป
 ประมาณเกือบครึ่งชั่วโมง ที่สุดทางเห็นบ่อมปรการสูงตระหง่านอยู่บนเนินหินย่อมๆ
 คือบ่อมของเมือง Fatepur Sikri (ฟาเตปุร สิกรี) นายชูเชนเล่าว่า เดิมพระเจ้า
 อัครบาร ไม่มีโอรสเป็นเหตุให้ทรงวิตกว่าจะไม่มรดบราชสมบัติ และวันพระทัยใน
 เรืองหนัก เสด็จได้พบฤษคณหนึ่ง อยู่บ้านสัคร ได้ทรงรับฤษชเข้ามาช่วยเด็ก
 เบา จึงได้มีโอรสถึงสามพระองค์ จึงได้ตั้งตามฤษชไปยังบ้านสัคร สร้างสุเหร่า
 ขนบทยอดเขาแห่งหนึ่ง สร้างพระราชวังใหญ่โครโหรานไว้ข้างสุเหร่านั้น แล้ว
 สร้างเมืองมก้าแพงบ่อมปรการครบ ย้ายพระราชฐานออกไปประทับ ณ ที่นั้น อยู่ได้
 ถึง ๓๖ ปี จึงทรง ย้ายกลับไปประทับที่ Agra และราชธานีอื่น ๆ ปัญหาจึงมีว่าเหตุใด
 เมื่อไปสร้างจงดงามแล้วจึงทรงเสด็จ บางคนอธิบายว่า เพราะขาดน้ำ แต่ความ
 เห็นเจ้าหน้าทโบราณคดีเหล่านั้นว่า ถ้าขาดน้ำเหตุใดจึงประทับอยู่ได้ถึง ๓๖ ปี เขา
 เห็นกันว่า ความจำเป็นทางยุทธศาสตร์บังคับให้ย้าย เพราะพวกราชปฤศตรกรานให้
 ห่วงหน้าห่วงหลัง ความจริงพระราชวังที่ฟาเตปุร สิกรีนี้ มีลักษณะชอบกตงนำสนใจ

ตั้งแต่แรกสร้างมาจนบัดนี้เป็นเวลาร่วม ๕๐๐ ปียังไม่หักพังเท่าใดเลย แทบทุกส่วน
ยังบริบูรณ์อยู่ แต่สถานที่ใหญ่โต มีคนเฝ้าเพียงพนักงานโบราณคดีสองสามคนเท่า
นั้น เขาว่าเวลาดังกล่าวคนหมาจิ้งจอกและสัตว์ป่าเขามาวิ่งเห่าหอนอยู่โดยปราศจาก
ความเกรงกลัวมนุษย์ ย่ำทำให้สถานที่อันงดงามวิเวกวังเวงยิ่งขึ้น ใครเดินไปพบ
ก็เหมือนไปพบเมืองร้างในนิทานที่ว่าเทวดามาเนรมิตวิมานทั้งไว้กลางป่าดงนั้น ใน
พระราชวังนี้ มีพระที่นั่งประทับของพระเจ้าอัครราช ซึ่งมียุโรปาลายสีปิดทอง
เหลืองอร่าม ๆ มีพระตำหนักพระราชบิดาและพระสนมกำนัล มีโรงม้าซึ่งว่าอาณานิคม
ได้ตั้งพนักพิงอยู่ข้างหลังพระตำหนัก ตามไหล่เขาซึ่งลดหลั่นลงไปโดยรอบมีทวาร
บ้านสำหรับราชบริพาร และทหารรักษาพระองค์ แต่บ้านเหล่านี้หักพังเสียแล้ว
ไม่น้อย มีคำกล่าวกันว่า ใครที่ไปเมือง ฟาเตปอร์ สิกร์ ซึ่งมีคำแปลอย่างไทยว่า วิชัย
บุรี นี้ จะต้องอยากย้อนกลับมาอีกให้ได้ทั้งนั้น แต่คำกล่าวอันนี้ได้ตาม ๆ กัน
บรรดาผู้ที่ไปในโอกาสนี้ ต่างคนก็ได้รับรอง แต่พออยากเที่ยวเดินดูให้เต็มวันไม่
น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง หลอดหลย ๆ ก็ว่า ไปมาสะดวกแล้วยังอยากไปอีก เช่นฉนั้นเรา
เดินทางกลับแต่ และรุ่งขึ้นวันที่ ๓๐ ก็ขึ้นเรือบินไปการารัจ

ตามทางที่ไปแคว้นครโยชปุรของพวกราชปุต แต่เป็นเวลาน้อยไม่ได้ไป
เที่ยวในเมือง นั่งอยู่บนเรือบินมองลงมาเห็นพระราชวังของมหाराชาสร้างบนเขา
ย่อม ๆ ลูกหนึ่ง ค่อนข้างสูงมาก ต่อจากโยชปุรไปทราบว่ามีบันชามทะเลทรายไป
จนถึงการารัจ แต่ที่การารัจนั้นยังมีอยู่ไกลเมือง ไม่มีโอกาสจะได้เข้าไปชมเลย
รุ่งขึ้นวันที่ ๓๑ จึงขึ้นเรือบินต่อจากการารัจไปยังกรุงโรม

ไฮเตดวินเซอร์ โดซาน

๑๕ มิถุนายน ๒๔๕๑

๘๖ ทายบทกวีพนธ์

เพื่อให้ท่านผู้สนใจในวงวรรณคดีได้ร่วมบันทึกกับ “วงวรรณคดี” ยิงชน
จึงได้เปิดแผนกทายบทกวีพนธ์ไว้เป็นการส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าทางวรรณคดีไทย
ขอเชิญให้ท่านผู้สนใจทายว่า บทกวีพนธ์ต่อไปนี้ อยู่ในหนังสือเรื่องอะไร? ใคร
เป็นผู้แต่ง? คำที่ขีดสำคัญประกาศไว้หมายถึงใคร? อยู่ในตอนไหนของหนังสือ
เรื่องนั้น? ผู้ทายจะต้องบอกชื่อ คำบดที่อยู่โดยชัดเจน ถ้าจะใช้ชื่อแฝง ให้บอกชื่อ
จริงมาด้วย ตั้งแต่ “วงวรรณคดี” ๓๗๗ ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี พระนคร
ภายในวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๕๐๐ ผู้ทายถูกจะได้ “วงวรรณคดี” ๑ ฉบับ ถึงหากมี
๓ เด่ม ถ้าเป็นสมาชิกประจำ จะได้สดากินแบ่งของรัฐบาล ๓ ฉบับ ถ้ามีผู้ถูก
มากกว่า ๓ คน จะให้รางวัลแก่ผู้ส่งคำทายถึงก่อนและเพาะต้องรายแรก และจะ
ประกาศผลให้ทราบในฉบับถึงหากม

บทกวีประจำเดือนกรกฎาคม คือ :-

“พิศโฉมอรไทยวิไลลักษณ์
ดวงพักตร์ดั่งดวงจันทร์
โอษฐ์บานประพาพแดงแสด
เกษาามกว่าสิราภรณ์
พิศถันเทียบดวงประทุมมา
เอวกลมสมสวระทวยทรง
ถึงในเมืองแมนแดนสวรรค์
ยิ่งพิศยิ่งเพลินเจริญตา

นารักขัยวนแสนหา
เนตรดั่งดารากลางอัมพร
แก้มดั่งมาลีคล้ออ่อน
ขนงก่งยิ่งสรฤทธิรงค์
หัตถ์กรอ่อนน่านพิสง
งามล้ำอนงค์ในลงกา
จะหารูปเทียมทนน้นสุดหา
ยักข้ายืนจ้องมองเมียง”

ในววรรณคดี

เมืองตวยเคอนนเปนเคอนเขาพรราชา จึงได้นำเรื่องบวชนาคหลวง ซึ่งเก็บ
ความจากหนังสือพระราชนิพนธ์ พระราชพิธีสืบสังเคียน มาลงไว้ เพื่อให้ทราบ
ประเพณีตามที่มาสักได้ชอรับรองมา

เรื่องบทกรบตั้งของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเล่นนคอ เรื่องพระ-
พิมพ์นคินคินเผา ซึ่งเป็นเรื่องทนายาคคณายมหายานกับหินยานแตกต่างกันอย่างไร
และแต่งถึงวัตถุทนายามาทำเป็นพระพิมพ์ด้วย

“องค์” ผู้แต่งสารพิเศษของวงวรรณคดีประจำวัดเชอเรนแดนตชณะน แม้
จะมงานหนัก แต่ได้พยายามตั้งเรื่องมาลงอยู่เต็มมิได้ขาด เรื่องขององค์ใน
เล่มนคคคือ ครวดเจ้าเรื่องเล็ดจประพาส ลุกาโน ซึ่งเป็นข่าวของดินเกล้าๆ ที่ใหม่ที่สุด
เท่าที่เราจะทราบกันได้

ตามเล็ดจประพาสยุโรป ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดมมคตอมรพันธุ์
ค่อนนเป็นตอนชมกรงเบอรดิน เวียนนา บดาเพดต์ กับพายเรือในแม่น้ำ Danube
นับเป็นตอนที่น่าสนใจ โดยเฉพาะในตอนท้ายได้แต่งถึงความเจริญวิชาคัยกรรม
ในครงหนไว้ด้วย

ศฤงคารดิดก ของเจ้า สดะเวทิน แม้จะสั้นก็ได้รตั้ง เจ้า สดะเวทิน ได้
วิจารณ์เรื่องใหม่ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธุ์พงศ์ ไว้ที่น่าอ่าน
จะได้นำลงในฉบับ สิงหาคม นี้

พระจันทร์ ในววรรณคดีของเรื่องอุไร เป็นเรื่องนารุ เป็นผลของการพยายาม
ทุกวิถีทางที่จะนำความรู้พระจันทร์เกี่ยวกับวรรณคดีมาแสดงไว้ หวังว่า พระจันทร์
ในววรรณคดีคงจะเป็นเรื่องหนึ่งที่น่าจดเียนในบรรดาเรื่องของเรื่องอุไร

ดัมพันทภาพระหว่างการเมืองกับงานประจำ ของตาโอม ชื่อเรื่องเป็นการเมืองจริง แต่เนื้อเรื่องเป็นความรักและการศึกษายิ่ง โดยเฉพาะเมืองไทยซึ่งเป็นประชาธิปไตยแรกหัดด้วยแล้ว การเมืองกับงานประจำควรแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด โดยเหตุที่ตาโอมเป็นรัฐศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต จึงสามารถชี้แนวทางให้เห็นได้ชัดว่าอะไรเป็นการเมือง อะไรเป็นงานประจำ หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์บ้างไม่มากนัก

ดนตรี ขบร้อง และเพื่อนร่ำ ของพระพิพัฒน์พิทยากุล เป็นเรื่องความรู้ในวิชาดนตรี ท่านได้เคยอ่านแต่บทละครพูดชวนขันของท่านผู้หนึ่ง แต่หัดกลั้วเช่นนี้เชื่อว่าท่านคงจะหาอ่านได้ยาก

“เจ็ดวันในอินเดีย” ซึ่งคัดตอนมาจากจดหมายของหม่อมราชวงศ์หญิงนิ่วฉวน โสณกุล มิ่งหม่อมราชวงศ์สุนทรราชดิษฐ์ดิลก เป็นเรื่องเอกอุกเรื่องหนึ่งในเล่มนี้ ท่านจะได้ศึกษาอินเดียโดยไม่รู้ตัว ท่านจะมองเห็นภาพของโซซคยาอันเป็นที่ศรัทธาขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ท่านจะระลึกเห็นภาพที่ทรงจกกรมอยู่ในบริเวณนั้น และจะรู้ถึงต้นเหตุแห่งที่มาของอาทิตยปริยายสูตรว่าคงทรงได้จากฝั่งแควด้อมในบริเวณนั้น ท่านจะได้เห็นภาพของบัณฑิตเนรุต จะได้เยี่ยมวังผู้สำเร็จราชการอินเดีย และจะได้ชมตัมพมหาต ซึ่งเป็สิ่งมหัศจรรย์แห่งหนึ่งของโลกด้วย เรื่อง “เจ็ดวันในอินเดีย” นี้

ในฉบับนี้วงวรรณคดีได้จัดทำการทาบทกวนพนชเพื่อความบันเทิงของผู้สนใจ และเพื่อเป็นการค้นคว้าศึกษาทางวรรณคดีด้วย โปรดดูรายละเอียดในหน้าทาบทกวนพนช

บรรณาธิการ

๓ กรกฎาคม ๒๕๑๓

CHATRA BOOKS

THE PASSING HOURS

by

FREMCHAYA

AND ALETHEA

Tcs. 25

SIAMESE IDYLL

by

FREMCHAYA

Tcs. 15

MAGIC LOTUS

by

FREMCHAYA

Tcs. 15

Obtainable from 77 Rama V Road, Dusit District.

สมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย
ได้จัดการดำเนินงาน
หอพักนภาศัพท์

๑๘ ถนนรองเมือง ซอย ๕

เปิดรับนิสิต นักศึกษาและนักเรียนหญิง อยู่ประจำ
คณะกรรมการดำเนินงานหอพัก คือ

อาจารย์ฉดวย กาญจนาคม	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์อนงค์ นิมนานเหมินทร์	โรงเรียนสตรีจุฑิฑายัต
อาจารย์ไพเราะ วานิชเวทย์วิจารณ์	โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา
อาจารย์กระจำศรี รัตตะกนิษฐ	โรงเรียนการเรือนพระนคร

นายแพทย์หญิงดิติต ดำระคุณ

สถานที่อยู่ มีระเบียบเรียบร้อย กว้างขวาง สะอาด
อาหาร ถูกสุขภาพและอร่อย
เจ็บป่วย มีแพทย์ประจำอย่างใกล้ชิด
การเรียน มีอาจารย์แนะนำโดยไม่คิดค่าสอน
สังคม ให้รู้มรรยาทในการสมาคม

ท่านผู้ปกครองนิสิต นักศึกษา นักเรียนหญิงโปรดติดต่อ
หอพักนภาศัพท์

๑๘ ถนนรองเมืองซอย ๕ พระนคร.